

Einhard

Nagy Károly császár élete

**Fordította, a jegyzeteket és az utószót írta:
Gyurkovics Zoltán**

TARTALOM

Előszó

Károly császár élete

A Meroving dinasztia
Nagy Károly ősei
Nagy Károly hatalomra jutása
E könyv tervezete
Az aquitaniai háború
A langobárd háború
A szász háború
A hispániai támadás
A britek és a beneventaniak leigázása
Tassilo és a bajor hadjárat
A szláv háború
Háború a hunokkal
A dán háború
Nagy Károly hódításainak kiterjedése
Külkapcsolatok
Építkezései és közmunkái
Magánélete
Összeesküvések Nagy Károly ellen
Nagy Károly bánásmódja az idegenekkel
Megjelenése
Ruházata
Szokásai
Tanulmányai
Jámborsága
Bőkezűsége
Nagy Károly megkoronázott császár
Reformok
Lajos koronázása - Nagy Károly halála
Temetése
Halálának előjelei
Akarata

Einhard és műve

A fordításról

Előszó

Amióta magamra vállaltam, hogy elbeszéljem az uramnak és nevelőatyámnak, a legkiválóbb és jogosan legnevezetesebb Károly királynak a köz- és magánéletét és nem kis részét a cselekedeteinek oly rövid formába tömöríttem a témát, amilyenbe csak lehetséges. Körültekintő voltam, nehogy kihagyjak bármi dolgot, ami tudomásomra jutott, de egyben nehogy a bűnébe essek azon elmék terjengős stílusának, akik semmibe veszik az új dolgokat, feltéve, hogy bárki képes elkerülni, hogy az új írók hibájába essék, akik lebecsülni látszanak az antikvítás mesterműveit, a legtanultabb és legragyogóbb írók munkáit is. Sokan közülük, nem kétkedem, olyan irodalmi hajlandóságnak szentelt emberek, akik úgy érzik, hogy a jelen nemzedékek dolgait nem illenék elhanyagolni, és akik nem gondolják, hogy minden, amit ma tesznek méltatlan az említésre és méltó, hogy átadassék a csendnek és feledésnek, de mindazonáltal túlzottan megrontottak a halhatatlanság vágyától, hogy inkább más korok dicső tetteit ünnepeljék valamely fogalmazványaikban, minthogy megfosszák az utókort a saját nevük említésétől azáltal, hogy egyáltalán nem írnak.

Akárhogy is, nem látok okot, miért kellene visszariadnom egy ilyenfajta vállalkozástól, amikor senki sem tudna nálam pontosabban írni olyan eseményekről, amelyek körülöttem történtek és olyan dolgokról, amelyeket személyesen ismerek, amelyekről, ahogy mondani szokás kézzelfogható bizonyítékom van, és nincs is szándékomban megtudni, hogy valaki más foglalkozik-e ezzel a témával.

Mindenesetre, inkább írásba foglalom a történetemet, és ahogy mondani szokás örökölni hagyom az utókornak, mint hogy elszenvedjem, hogy a legkiválóbb király legdicsőbb élete, aki korunk fejedelmei közül a legnagyobb és az ő nagyhírű tettei, amit a későbbi korok embereinek nehéz lesz utánozni a felejtés homályába burkolózzanak.

De vannak még más okok is, egyik sem indokolatlan, vagy elégtelen véleményem szerint, amelyek arra sürgetnek, hogy írjak erről a tárgyról, nevesítve a gondoskodás, amit Károly király juttatott nekem gyermekkoromban, és az iránta és gyermekei iránt táplált kitartó barátságom, miután elfoglaltam a helyemet az udvarban. E módon erősen lekötötte és adósává tett éppúgy halálában, mint életében, ezért érdemtelen lennék a jótéteményeire amikben részesített, ha hallgatnék legdicsőbb és nevezetesebb tetteiről annak az embernek, aki annyi mindent érdemelne a kezeimből és amennyiben hagynám életét dicsőítés és írott emlékek nélkül, mintha sosem élt volna, megérdemelten tűnnék és számítanék hálátlannak, jóllehet a tekintélyem gyenge és szűkös, valójában majdnem semmi, és egyáltalán nem alkalmas egy olyan élet leírására ami még Tullius¹ ékesszólását is próbára tenné.

Közreadom a könyvet, amely tartalmazza egy nagy és kiváló ember történetét, de az ő tettein kívül semmi bámulatra méltó nincs benne, kivéve azt, hogy én, aki egy barbár vagyok és nagyon kevésbé jártos a római nyelvben, úgy tűnhet képesnek tartom magam arra, hogy választékosan és elfogadhatóan írjak latinul és képesnek tartom, hogy ez méltán hordozza a nagyravágyságot, semmibe véve a gondolatot, amit Cicero mondott a *Tusculanae disputationes*² első könyvében amikor a latin szerzőkről beszélt. A szavai: „Égbekiáltó pazarlása

¹ Marcus Tullius Cicero (Kr. e. 106-Kr. e. 43) római szónok, politikus és író. Elsősorban beszédei, de retorikai és filozófiai művei révén is a klasszikus latin széppróza megteremtőjévé vált. Utóhatása már az ókorban is rendkívül nagy volt.

² Marcus Tullius Cicero: *Tusculumi eszmecsere*

mind az időnek és az irodalomnak hogy egy ember írásba foglalja a gondolatait anélkül, hogy meglenne a képessége mind elrendezni, mind világossá tenni őket, vagy lekötni az olvasókat a stílus bővületével.” Ez a mondás a híres szónoktól talán elrejtett volt az írástól, ha nem határozta volna el, hogy jobb megkockáztatni a világ ítéletét és a kevés tehetséget próbára tenni, mintsem semmibe venni egy nagy ember emlékét, csak hogy magam megkíméljem.

Károly császár élete

A Meroving dinasztia

(1) A Meroving családról, amelyből a frankok a királyukat választották, általánosan mondják, hogy, hogy Hildiric³ idejéig állt fenn, akit leraktak trónjáról, megborotváltak és kolostorba taszítottak a római főpap, István⁴ parancsára. Ám ama külső látszat ellenére, hogy vele ért véget, valójában már hosszú ideje meg volt fosztva az erőtől, és csak arról volt ismert, hogy az üres királyi címet birtokolta; a királyság valós hatalma és tekintélye az udvar főtisztviselője, az úgynevezett maiordomus⁵ kezében volt és ő volt az ügyek irányítója. Semmi sem volt a királyra hagyva, hogy cselekedje, csak hogy elégedjék meg a király elnevezéssel, hogy a leomló hajzatával és hosszú szakállával üljön a trónján és uralkodót játsszon, válaszoljon a követeknek, akik a világ minden sarkából jöttek és elbocsássa őket, mintha saját felelősségére tenné, a szavakkal, amelyeket valójában tanácsoltak, vagy egyenesen előírtak neki. Semmije sem volt, amit magáénak nevezhetett az üres királyi címen és a bizonytalan támogatáson kívül, amit az udvarnag a maga kénye szerint adott neki, kivéve egy olyan falusi birtokot, ami kevés jövedelmet hozott és amelyen egy ház állt olyan kevés szolgálóval, amennyi éppen elegendő volt szükségletei ellátására. Amikor utaznia kellett rendszerint szekéren tette, amelyet paraszti módon ökrök vontattak és egy pásztor hajtott. Így tette meg útját a palotába a népgyűlésre, ami a királyság javának érdekében évente egyszer összegyűlt, és hasonló módon tért is haza. Az udvarnag irányította az adminisztrációt és mindent, amit meg kellett tervezni vagy végre kellett hajtani bel- vagy külföldön.

Nagy Károly ősei

(2) Ezt a hivatalt Hildiric trónfosztása idején, Pippin, Károly király atyja viselte, mondhatjuk örökölt jogon. Az ő atyja, Károly⁶ - aki megsemmisítette a zsarnokokat⁷, akik egész Frankhon felett uralkodtak és megfutamította a Galliára támadó szaracénokat két csatában⁸, az egyik Aquitaniában, közel Pictavium⁹ városához, a másik Narbonensisben, közel a Birrus

³ III. Childeric frank király 743-751

⁴ II. István pápa 752-757. Zakariás pápa utóda (elődje, szintén István egy nappal felszentelése előtt halt meg), pontifikációja alatt súlyos konfliktusok voltak a langobard Aistulf királlyal, akivel szemben a frankokhoz fordult, és a pápák közül elsőként átkelt az Alpokon Galliába, hogy 754. január 6-án személyesen találkozzon Kis Pippinnel. Önállósította magát a bizánci fennhatóság alól és a frank uralkodót a pápaság védelmezőjének nyilvánította, amivel a pápaság önálló szuverén állammá vált. A frank segítségért cserében St. Denis-ben újra királlyá koronázta az a Zakariás által már királlyá nyilvánított Pippint.

⁵ Szó szerinti jelentése háznagy, vagy udvarnag.

⁶ Martell Károly, maiordomus 714-741, II. (Középső) Pippin törvénytelen fia Chalpaida nevű ágyasától

⁷ Ez utalás az újra önállósodó Neustria, illetve a királyi címet felvevő Odo, Aquitania hercege elleni hadjáratokra.

⁸ 732-ben Abd-ur Rahman hispániai helytartó vezetésével törtek be az arabok Galliába.

⁹ Ma: Poitiers, a csata 732. október 25-én történt, maga Abd-ur Rahman is elesett Fredegarius Krónikája szerint.

folyóhoz¹⁰, és arra kényszerítette őket, hogy visszatérjenek Hispániába - ezt a címet az ő atyja, Pippin¹¹ kezéből kapta és jeles módon töltötte be. Ezt a tisztséget a nép rendszerint azon férfiaknak adományozta, akik kimagaslóak voltak jeles származásuk és bőséges jólétük okán. Néhány évig Károly király atyja, Pippin ezeket az apjától és nagyapjától örökölt jogokat teljes egyetértésben megosztotta fivérével Karlmannal¹² aki - ismeretlen okból, talán az elmékedés szeretetéből lemondva a tünékeny földi hatalom nehéz terhéről¹³ - Rómába tért, ahol világi ruházatát csuhára cserélte és egy monostort épített a Soracte hegyen¹⁴ Szent Szilveszter¹⁵ templomának közelében, hogy a hozzá hasonlóak társaságában évekig élvezze a visszavonultságot, amit úgy áhított. De oly sok kiváló frank zárándokolt Rómába, hogy beteljesítse fogadalmát, és erősködött, hogy útközben lerója tiszteletét előtte, egykori ura előtt, hogy a gyakori látogatások által elszállt a nyugalom, amit olyannyira szeretett, és arra készítette, hogy helyet változtasson. Ilyeténképp amikor úgy találta, hogy a terveit megzavarja a sok látogatója, elhagyta a hegyet és Szent Benedek monostorába vonult vissza, Monte Cassinoba, Samnium területére és ott folytatta tovább vallásos életét.

Nagy Károly hatalomra jutása

(3) Pippin, azonban a római főpap felhatalmazása által az udvarnagy tisztéből a királyi tisztre emeltetett és egyedül uralkodva a frankok fölött tizenöt vagy több éven keresztül¹⁶, az aquitaniai háború végén, amit kilenc éven keresztül folytatott Waifar, Aquitania hercege ellen,

¹⁰ Ma: Berre folyó.

¹¹ II. (Középső) Pippin, maiordomus 687-714, Ansegiesel, Austrasia maiordomusa és Begga fia. Ansegiesel Arnulf (†641) metzi püspök fia volt, aki feleségül vette I. Pippin (†640) Austrasia maiordomusának Begga (†693) nevű lányát és apósát követte tisztségben. Ansegiesel utóda I. Pippin fia, Grimoald (†662) maiordomus volt, majd utána II. Pippin következett, aki 687-ben hatalmát a teljes Frank királyság területére kiterjesztette a Tetry melletti csatában legyőzve Ebroit, Neustria maiordomusát.

¹² Karlmann (†754) maiordomus, Martell Károly és Chrotrud fia, Drogo atyja

¹³ 747-ben.

¹⁴ Ma: Monte Soratte, Olaszország.

¹⁵ I. Szent Szilveszter pápa (314-335), Constantinus császár uralkodása alatt a niceai zsinaton új irányt adott az immár támogatott keresztény egyháznak, elítéltette az arianizmust. Az állítólagos Constantinus adománylevelét „kedvezményezettje” volt.

¹⁶ III. Kis Pippin, maiordomus 741-751, frank király 751-768. Martell Károly és Chrotrud fia. Bátyja visszavonulása után 749-ben megkérdezte Zakariás pápát: „Ki legyen inkább a király, az-e, akinek semmi hatalma sincsen, [...] vagy pedig az, aki az országot kormányozza?” A pápa azt válaszolta, hogy „helyesebb, ha a hatalom birtokosát nevezik királynak, nem pedig azt, aki királyi hatalom nélkül maradt”. 751-ben a frankok királlyá választották, majd Szent Bonifác pápai legátus királlyá kente szentelt olajjal, az ószövetségi királyok mintájára. A felkenés addig nem tartozott a királlyá tétel elengedhetetlen kellékei közé (az első példák a vizigót királyságból származnak, ami ebben az időben már az arabok uralma alatt volt), azonban ebben az esetben szükséges volt, hogy a Meroving karizmával szembe a „rex Dei gratia” adta legitimitást állítsák. Ez az eset egy olyan precedenssé vált, ami később Nagy Károly császárrá koronázásához vezetett, majd fia, Lajos trónfosztását eredményezte és végső soron az ekkoriban hamisított Constantinusi adománylevelre hivatkozva a pápaság világi hatalmának alapját képezte. Az akkor uralkodó Meroving III. Childeric királyt megfosztották a címétől, mágikus erejűnek tartott haját és szakállát levágták és kolostorba küldték. Pippin Bertradával kötött házasságából született Nagy Károly (742-814), Karlmann (751-771), Pippin (759-814) és további három lánygyermek, Gisela, Rothaid és Adelheid.

halt meg Párizsban vízkór következtében¹⁷ és hagyta maga után két fiát, Károlyt és Karlmannt Isten kegyelméből utódainak a hatalomban.

A frankok a népgyűlésen mindkettejüket királlyá tették oly feltétellel, hogy kettejük között egyenlően kell felosztani a királyságot¹⁸, Károly kapja azt a részt, amely atyjuké, Pippiné volt, Karlmann azt a részt, amit nagybátyjuk, Karlmann igazgatott. A feltételeket elfogadták és mindketten birtokába léptek a királyság azon részének, amely ez által a megegyezés által nekik jutott. Azonban a békét közöttük csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett fenntartani, mert a Karlmann pártján állók közül sokan próbálták megzavarni az egyetértésüket és még olyanok is voltak akik azt tervezték, hogy egymással háborúba keverjék őket. Mi több, a gyanakvás veszélyességét mutatja, hogy Karlmann halálakor özvegye Itáliába menekült fiaival és fő követőivel, és ok nélkül a férje testvére ellenében inkább Desiderius, a langobárdok királya védelme alá helyezte magát. Karlmann két év uralkodás után halt meg¹⁹ egy betegség következtében és halálával Károlyt egyhangúlag a frankok királyává választották.

E könyv tervezete

(4) Azt hiszem ostobaság lenne akár egy szót is írni születéséről²⁰ és csecsemőkoráról, de akár gyermekkoráról is, mert semmit sem írtak erről a témáról és már senki sem él, aki ezt feltárhatná, ezért úgy határoztam, hogy ezt ismeretlenül hagyom és egyszerre rátérek a tetteire és olyan dolgokra az életéből, amelyek érdemesek a kifejtésre vagy bemutatásra, elsőként számba veszem a tetteit bel- és külföldön, majd a természetét és foglalatosságait és végére hagyom a királyság igazgatását, illetve halálát, semmi megismerésre érdemest vagy megismerni szükségest ki nem hagyva.

Az aquitaniai háború

(5) Az első katonai vállalkozása az aquitaniai háború volt, amit atyja kezdett, de nem fejezett be, és mert úgy gondolta, hogy azonnal könnyen végigvihető még testvére életében hozzáfogott, tőle kérve segítséget. És habár testvére a megígért segítséget visszafogta, a megindult hadjáratot a legnagyobb eréllyel irányította, és nem állt el, vagy riadt vissza a maga által kijelölt feladattól, amíg türelme és szilárdsága által el nem érte célját. Hunoldot, aki megkísérelte megszerezni Aquitaniát Waifar halála után és megújítani a háborút, amikor már majdnem véget ért, arra kényszerítette, hogy feladja Aquitaniát és Wasconiába²¹ meneküljön. Még itt sem hagyott neki nyugtot, hanem átkelt a Garonne-on, felépítette Frontiac²² várát, és követeket küldött Lupushoz, Wasconia hercegéhez, követelve a szökevény kiszolgáltatását, azzal fenyegette, hogy erővel fogja el, ha nem adják át haladéktalanul neki. Erre Lupus a bölcs tanácsot megfogadva nemcsak átadta Hunoldot, hanem személyesen meghódolt a királynak a tartománnyal, amit irányított.

¹⁷ 768. szeptember 24-én.

¹⁸ 768. október 9-én.

¹⁹ Valójában három évig uralkodott, 768. október 9-től 771. december 4-ig.

²⁰ Károly valószínűleg 742. április 2-án született Kis Pippin és Bertrada házasságából.

²¹ Baszkföld. Ez kiterjedt a mai Franciaország Gascogne nevű területére is (amely elnevezés a Wasconiából származik).

²² Ma: Fronsac, Franciaország.

A langobárd háború

(6) Miközben a bajokat elrendezte, háborút ekképpen elvégezve Aquitániában társa a királyi címben elköltözött az élők sorából és Hadrianus²³, Róma püspöke könyörgése és esdeklése arra indította, hogy hadba szálljon a langobárdok ellen. Őelőtte atyja már felvállalta ezt a feladatot István pápa kérésére, de nagy nehézségek árán, mert a frankok legnagyobbjai, akik rendszerint elfogadták a tanácsát, annyira szilárdan ellenálltak a tervének, hogy nyíltan kijelentették, hogy elhagynák a királyt és hazamennének. Mindazonáltal a háború Haistulf²⁴ király ellen kitört és nagyon gyorsan befejeztetett²⁵. Most, noha Károlynak hasonló, vagy pont ugyanolyan oka volt, hogy hadat üzenjen, mint atyjának, a háború maga különbözött az előzőtől a nehézségeit és a tárgyát illetően. Pippin, miután néhány napig Ticenumban²⁶ ostromolta Haistulf királyt, hogy visszaadja a rómaiaknak a városokat és várakat, amiket elfoglalt, arra kényszerítette, hogy tűszokat adjon és hogy megesküdjön, hogy nem próbálja újra visszavenni azokat, de Károly a hadüzenet után nem lankadt addig, amíg ki nem fárasztotta egy hosszú ostrommal Desiderius²⁷ királyt és arra nem kényszerítette, hogy kényérekedvére megadja magát²⁸, kiűzte fiát, Adalgist²⁹, a langobárdok utolsó reménységét nem csak a királyság, hanem egész Itália területéről, visszaadott a rómaiaknak mindent, amit elvesztettek, legyőzte³⁰ Hruodgaust, Forum Iulii³¹ hercegét, aki lázadást tervezett, egész Itáliát saját hatalma alá rendelte³² és fiát, Pippint³³ tette meg királlyá.

²³ I. Hadrián pápa 772-795, frank támogatással választották meg. Együttműködése Nagy Károllyal a baráti rivalizálás ellenére is egyfajta ideális kapcsolatot mintázott a későbbi korok számára az egyházi és világi hatalom együttműködéséről.

²⁴ Aistulf langobárd király 749-756. Hadjáratot vezetett a pápai fennhatóság alatt álló területek ellen folytatva Liutprand király (712-744) bizánciak ellen folytatott támadásait, ennek keretében elfoglalta a bizánci helytartó székhelyét, Ravennát és Róma ellen fordult.

²⁵ 754-ben.

²⁶ Ma: Pavia város, Olaszország.

²⁷ Desiderius langobárd király 756-774. Kis Pippin halála után hozzáadta lányát Nagy Károlyhoz, ami diplomáciai bonyodalmakat okozott a frankok és II. István pápa között: „Olyan dolog jutott fülünkbe, amelyről szívünk fájdalma nélkül beszélni sem tudunk: Desiderius, a langobárdok királya, rávenni igyekszik felségtek, hogy egyikőtök házassági kötelékbe lépjen lányával. [...] Ez csak az ördög sugallata lehet, ha igaz.” Károly a bonyodalom elkerülésére elűzte feleségét azzal az ürüggyel, hogy meddő (a hercegnő hazatért a langobárd udvarba és néhány hónapra rá gyermekágyban halt meg). Ezt a kellemetlen epizódot a Károlyról pozitív képet festeni kívánó Einhard elhallgatja és később, Károly családjának ismertetésekor is homályosan fogalmaz. 772-ben Karlmann özvegye, Gerberga is a langobárd udvarba menekült gyermekeivel sógora elől. Károly 773-ban kelt át az Alpokon és egy csatában megfutamította Desiderius seregét. A langobárd király Paviába zárkózott, fia, Adalgis Veronába menekült.

²⁸ 774-ben.

²⁹ 773-ban foglalta el Veronát, Adalgis 774-ben hagyta el Itáliát.

³⁰ 776-ban.

³¹ Ma: Friuli, Olaszország. Károly idején langobárd hercegség volt.

³² 774-től Nagy Károly titulátúrája: „Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum atque patricius Romanorum”, azaz „Károly, Isten kegyelméből a frankok és a langobárdok királya és a rómaiak patriciusa.

Itt kellene leírnom a nehéz utat Itáliába az Alpokon keresztül és a viszontagságokat, amiket elszenvedtek a frankok az úttalan hegyi hágókon, az eget ostromló szirteken és az éles csúcsokon, ha nem az volna szándékom ezzel a munkával, hogy életének történetét írjam le, hanem hogy az általa vezetett háborúk eseményeit. Elég legyen annyit szólni, hogy ez a háború Itália leigázásával végződött, Desiderius király életre szóló száműzetésével, fia, Adalgis Itáliából kiűzetésével és a langobárd király hódításainak visszaadásával Hadrianusnak, a római egyház vezetőjének.

A szász háború

(7) Ezek után a szász háború, amely félbe maradni látszott, ismét kitört. Nincs még egy olyan háború azok között, amibe a frank nemzet bármikor is belefogott, amit ilyen kitartással és keserűséggel viselt volna, vagy ilyen sok fáradságba került volna, mert a szászok, mint majd minden törzse Germaniának erőszakos emberek voltak, hajlamosak a démonok imádatára ezért ellenségei a mi hitünknek és nem tartottak gyalázatosnak áthágni és megszegni minden törvényt, istenit és emberit egyaránt. Ennekokán a sajátságos körülmények minden nap rendezavarást okoztak és néhány hely kivételével, ahol nagy erdők vagy hegygerincek állnak és tették a mezsgyét biztossá, a határ közöttünk és a szászok között majdnem teljes kiterjedésben nyílt vidéken húzódott ezért vége se volt a gyilkosságoknak, rablásoknak és gyűjtogatásoknak mindkét oldalon. Ezáltal a frankok olyannyira megkeseredtek, hogy elhatározták, hogy nem élnek tovább megtorlással, hanem nyílt háborút indítanak a szászok ellen³⁴. Ezért indult a háború ellenük, és tartott harminchárom évig folyamatosan nagy hevességgel, nagyobb nyomorúságot okozva a szászoknak, mint a frankoknak. Kétségtelenül hamarabb is végződhetett volna, ha nincs a szászok hűtlensége. Elmondani is nehéz milyen gyakran győzettek le és járultak alázatosan a király elé megígérve, hogy azt teszik, amit rájuk kirónak, tétovázás nélkül átadták a kívánt tüzokat és elfogadták a legatusokat, akiket a király küldött nekik, néha olyannyira meggyengültek és megtörtek, hogy megígérték, hogy felhagynak a démonok imádatával és felveszik a kereszténységet, de épp annyira voltak hajlamosak megszegni ezeket a feltételeket, amennyire serények voltak elfogadni, ezért lehetetlen elmondani melyiket tették könnyebben, aligha telt el olyan év a háború kitörése után, hogy ne változtattak volna pártot. De a király nem engedett a magas céljaiból és állhatatosságából jó és rossz szerencsében egyaránt, nem fáradt bele az állhatatlanságukba vagy adta fel a feladatot, amit magára vett, ellenkezőleg, sosem hagyta hűtlenségüket büntetlenül. Vagy maga szállt hadba ellenük személyesen, vagy grófjait küldte sereggel, hogy bosszút álljanak és a büntetést behajtsák, végül miután megvert és leigázott mindenkit, aki ellenállást tanúsított és tízezret azok közül, akik az Albis³⁵ partján éltek letelepített asszonyaikkal és gyermekeikkel együtt különböző csoportokban itt és ott, Galliában és Germaniában³⁶. A háború, ami olyan sokáig tartott azzal ért véget, hogy elfogadták a király feltételeit, azaz lemondtak a démonok imádatáról, atyáik vallási szokásairól, elfogadták a keresztény hit és vallás szentségeit és az egységet a frankokkal, hogy egy népet alkossanak.

³³ Pippin, Itália királya 781-810. Nagy Károly második fia.

³⁴ 772-ben.

³⁵ Ma: Elba folyó.

³⁶ 804-ben.

(8) Ebben a háborúban, bár hosszú ideig elhúzódott maga csak kétszer harcolt, egyik az Osnegg³⁷ hegynél volt, egy helyen, amit Theotmellumnak³⁸ neveznek és a másik a Hasa³⁹ folyónál, alig egy hónapnyi különbséggel. Ebben a két csatában az ellenséget annyira megfutamította és legyőzte, hogy ezután sosem vállalkoztak támadásra, vagy ellenállásra a királlyal szemben, kivéve ha erős pozíciót védtek. Sokan haltak meg ebben a háborúban mind a frank, mind a szász nemességből, olyan emberek akik a legmagasabb rangokban álltak. Csak a harminckettedik esztendeje végén⁴⁰ ért véget, miközben oly sok más háborút vívtak a frankok és a király oly ügyességgel irányította őket, hogy kérdéses, hogy a lelkiereje, vagy a jó szerencséje bámulatosabb. Az itáliai háború előtt két évvel kezdődött⁴¹, de annak ellenére, hogy folyamatosan folyt, az ügyek más területeken sem voltak elhanyagolva, nem volt visszavonulás a hasonlóan nehéz harcokból. A király, aki felülmúlta korának összes fejedelmét bölcsességben és lelkének nagyságában, nem rettent vissza semmi nehézségtől, nem ijedt meg semmi veszélytől, amit fel kellett vállalnia, vagy végig kellett csinálnia, arra edzette magát, hogy eltűrjön és elviseljen bármit, ami bekövetkezik anélkül, hogy engedne a balsorsban, vagy elbizakodna a jószerencse csalóka kegyében, amikor jól mentek a dolgok.

A hispániai támadás

(9) A szászok elleni szakadatlan és fájdalmas harc közepette a megfelelő pontokon helyőrségekkel erősítette meg a határt és átvonult a Pireneusokon Hispániába⁴² minden haderejének élén, amit csak fel tudott sorakoztatni; minden város, vagy vár, amit megtámadott elesett és egészen a hazavonulásig egyáltalán nem voltak veszteségei; de a Pireneusokon átkeléskor nagy elkeseredést okozott neki a wasconiaiak hűtlensége. Ez a környék nagyon alkalmas a rajtaütésekre a sűrű erdőségek okán, amik fedik, a sereg hosszú vonalban vonult az út keskenysége miatt amikor a wasconiaiak, akik lesben álltak egy nagyon magas hegy tetején, megtámadták az ellátmányt szállító menet végét a háttérrel és a völgy⁴³ mélyére szorították őket. A harcban mind egy szálig levágták őket, kirabolták az ellátmányt és a leszálló éj leple alatt minden irányban sebesen szétszóródtak. A vértetük könnyűsége és a csatamező természetének kedvező alkalmat biztosított a wasconiaiaknak, miután a frankok minden szempontból hátrányos helyzetben harcoltak a páncélzatuk súlya és a szabálytalan talaj miatt. Eggihardus, a király asztalnoka; Anselmus, a palotagróf és Hruodlandus⁴⁴, Britannia határának praefectusa sok mással együtt elesett ebben az ütközetben. Ez egyszer nem került sor bosszúra, mert az ellenség oly széles körben szóródott szét a tervei végrehajtása után, hogy nem maradt nyoma a hollétüknek.

³⁷ Ma: Osning hegy, a csata 783-ban volt.

³⁸ Ma: Detmold város, Németország.

³⁹ Ma: Hase folyó

⁴⁰ 804-ben.

⁴¹ Valójában egy évvel korábban, 772-ben.

⁴² 778-ban.

⁴³ A Roncesvalles-i hágó. A támadást a Roland-ének örökíti meg, azonban Einhard művéből kiderül, hogy nem a mók, hanem a keresztény baszkok támadták meg Károly utóvédjét.

⁴⁴ Hruodlandus azonos Rolanddal, aki a bretagne-i határ őrgrófja volt.

A britek és a beneventaniak leigázása

(10) Szintén legyőzte a briteket⁴⁵, akik a tengerparton élnek Gallia legnyugatibb részén. Amikor visszautasították, hogy engedelmeskedjenek neki, sereget küldött ellenük és arra kényszerítette őket, hogy túszoikat adjanak és megígérjék, hogy rendelkezéseit megtartják.⁴⁶ Ezek után személyesen vezette seregét Itáliába⁴⁷, és Rómán keresztül haladva a campaniai Capua városa mellett táborot vert és a beneventaniakat⁴⁸ megfenyegette háborúval, hacsak nem hódolnak meg neki. A hercegük, Aragis elkerülte a veszély, mert két fiát, Rumoldot és Grimoldot nagy summa pénzzel elküldte, hogy találkozzanak a királlyal és könyörögjenek, hogy fogadja el őket túszoikként és megígérte, hogy ő és népe engedelmeskedik minden parancsának azzal az egy kitéttel, hogy személyesen neki ne kelljen szolgálnia. A király inkább a nép javát vette számításba, mint a herceg csökönyös természetét, elfogadta a felajánlott túszoikat és feloldotta őt a személyes megjelenés kötelezettsége alól cserébe a szép ajándékért. Megtartotta az ifjabbik fiút túszként és visszaküldte atyjához az idősebbiket, visszatért Rómába Aragisnál hagyva meghatalmazottjait, hogy pontosítsák a hűségüket és tetessék le a beneventaniakkal. Néhány napig Rómában maradt, hogy lerója tiszteletét a szent helyeken és utána visszatért Galliába.

Tassilo és a bajor hadjárat

(11) Ebben az időben váratlanul kitört a bajor háború, de gyors véget ért. Az oka Tassilo⁴⁹ herceg arroganciája és butasága volt. Felesége, Desiderius király egyik lánya férjén keresztül próbálta megbosszulni atyja száműzetését és arra bátorította, hogy kössön szövetséget a hunokkal⁵⁰, a bajorok keleti szomszédaival, és ne csak figyelmen kívül hagyja a király parancsait, hanem provokáljon ellene háborút is. Az ő [Károly] nagy lelke nem szenvedhette Tassilo hűtlenségét, úgy tűnt neki, túlmegy minden határon, ezért nyomban összegyűjtötte hadait mindenfelől egy Bajorország elleni hadjáratra és személyesen jelent meg hadserege élén a Lech folyónál, ami a bajorok és az alemannok között a határt jelenti. Miután a folyóparton táborot ütött eltökélte, hogy a herceg szándékait követség útján fürkészi ki, mielőtt belépne a tartományba. Tassilo nem gondolta, hogy az ő vagy népe javát szolgálná az ellenállás, ezért kiszolgáltatta magát a királynak, kiadta a kívánt túszoikat, közöttük saját fiát,

⁴⁵ 786-ban.

⁴⁶ Einhard itt elhallgatja, hogy Károly hadjárata nem járt átütő sikerrel, csak egy kis területet sikerült elfoglalnia amin létrehozta a bretagne-i örgrófságot. Bretagne a XV. század végéig önálló maradt.

⁴⁷ 787-ben.

⁴⁸ Beneventum langobárd hercegség volt, a langobárd király címét Károly viselte.

⁴⁹ III. Tassilo bajor herceg, a frank eredetű Agilulf-ház (555-788) utolsó hercege, Odilo bajor herceg és Hiltrud, Kis Pippin testvérének fia, Károly unokatestvére. Függetlenségi politikát folytatott, nem tartotta be a 757-ben Pippinnek adott hűségesküjét, ráadásul Desiderius langobárd király lányát, Liutbergát vette feleségül. A Károly-ellenes langobárd ellenzék 774 után Tassilo körül gyülekezett. 781-ben Károlynak sikerült hűségesküje megújítására kényszerítenie a worms-i birodalmi gyűlésen, de 787-ben már erre nem volt hajlandó, ráadásul az avarokkal kötött szövetséget unokatestvére ellen.

⁵⁰ Természetesen a VIII. században nem éltek hunok a Kárpát medencében, azonban a nyugati írók minden nomád népre előszeretettel alkalmazták ezt az elnevezést (ahogy száz évvel később a magyarokra is). Hunok alatt Einhard mindig az avarokat érti. Az egy másik kérdés, hogy az V. században Rómára törő hunnak nevezett népességben már elenyésző arányt képviselt az ázsiai eredetű népesség, nagy részük gót volt. Királyaik neve (Bleda és Attila) szintén gót eredetű.

Theodót, és esküvel ígérte, hogy nem hallgat senkire, aki el akarná fordítani a hűségéről, ezért ez a háború, ami azzal kecsegtetett, hogy hosszú lesz, nagyon gyorsan véget ért. Tassilo ezután a király udvarába lett rendelve⁵¹, többé nem távozhatott el és tartományának igazgatása, amivel meg volt bízva többé nem került vissza hercegi kézbe, hanem grófok útján történt.

A szláv háború

(12) Miután ez a lázadás ekképpen legyőzetett, háború tört ki a szlávokkal, akiket közöttünk közönségesen úgy ismernek, hogy a wilzek, de helyesen saját nyelvükön szólva welatabok. A szászok kisegítő haderőként szolgáltak ebben a háborúban a törzsek között, amelyek a király felhívását követték, de engedelmességükből hiányzott az őszinteség és az odaadás. A háborút azért üzenték, mert a szlávok folyamatosan zaklatták az abodritákat, a frankok régi szövetségeseit az állandó rajtaütéseikkel minden ellenkező parancs dacára. Egy ismeretlen hosszúságú, de ezer mérföldnél nem szélesebb, több helyen keskenyebb öböl⁵² nyúlik a nyugati óceántól⁵³ keleti irányban. Számos törzs telepedett le a partjain, a dánok, a sueonok⁵⁴, akiket mi nordmannak⁵⁵ hívunk az északi parton és a környező szigeteken. A déli partot a szlávok, az aistok⁵⁶ és különböző más törzsek népesítették be. A welatabok, akik ellen a király most hadat viselt, mindezek vezetői voltak, de egyetlen hadjáratban⁵⁷, amit személyesen vezetett annyira szétzúzta és legyőzte őket, hogy ezután nem tartották tanácsosnak megtagadni tőle az engedelmességet.

Háború a hunokkal

(13) Ezután következett a háború az avarok, avagy a hunok ellen és a szászok elleni háborút kivéve, ez volt a legnagyobb, amit indított; nagyobb lelkesedéssel vállalta fel, mint bármely másik háborút és sokkal nagyobb előkészületeket is tett. Személyesen vezetett egy hadjáratot Pannóniába, ami akkoriban a hunok birtokában volt⁵⁸. Az ezután következő hadműveleteket fiára, Pippinre és a tartományi kormányzókra, sőt, grófjaira, katonai legatusaira bízta. Annak

⁵¹ 788-ban. Einhard itt nagyvonalúan fogalmaz, Tassilót Károly először halálra ítélte, majd megkegyelmezett, de élethossziglan családjával együtt kolostorba záratta.

⁵² A Balti tenger.

⁵³ Az Atlanti óceán.

⁵⁴ Svédek.

⁵⁵ Északi embernek, ebből származik a normann elnevezés. A korabeli Európában inkább ezt használták, nem a vikinget, ami valószínűleg rablót jelent.

⁵⁶ Észtek, elsőként Tacitus említette őket Germania című könyvében.

⁵⁷ 789-ben.

⁵⁸ Az avarok a VI. századig a Kaukázus régiójában éltek, majd a langobárdokkal szövetségben legyőzték az akkor a Kárpát medencét uraló gepidákat. Az 550-es évektől kezdve megtelepedtek a mai Kelet-Ausztria és Magyarország területén ahol kezdetben erős hatalmi centrumot alakítottak ki. Gyakori hadjáratokat vezettek Bizánc ellen, 626-ban Konstantinápolyt is megostromolták, katonai tevékenységük idézte elő a déli szláv törzsek Balkánra vonulását. A VII. század második felében hatalmuk belső okok miatt meggyengült, de a környező szláv törzsek felett továbbra is gyakorolták az ellenőrzést. Károly hadjárata megadta a kegyelemdöfést az avaroknak, 805-ben frank fennhatóság alá került a terület. Ez okozta a pannóniai bolgárok délre vándorlását, az I. Nikephorosz bizánci császár halálát hozó 811-es megsemmisítő bizánci vereséget és Krum bolgár fejedelem újszülött erős bolgár államának megalapítását. A bolgárokkal szövetségben jelentek meg a magyarok az Al-Duna mentén a 830-as években.

ellenére, hogy ők a legbuzgóbban vezették a háborút, csak hét évnyi küzdelem után zárult le. Pannónia teljes elnéptelenedése és a kagán palotájának elhagyatottsága, ahol most semmi nyoma sem látható az embereknek nyilvánvaló jele, hogy hány csatát vívtak azokban az években és mennyi vért ontottak. A hun nemesség teljesen elpusztult ebben a harcban és vele pusztult minden dicsőségük. Minden pénzük és kincsük, amit hosszú évek alatt felhalmoztak a frankokhoz került és emberemlékezet óta nem volt nekik ilyen gazdag zsákmányuk. Mindaddig a hunokat szegény embereknek tartották, de oly sok aranyat és ezüstöt találtak a kagán palotájában, és oly sok értékes zsákmányt szereztek a harcban, hogy azt gondoljuk, hogy a frankok jogosan szereztek vissza a hunoktól azt, amit a hunok jogtalanul szereztek meg korábban más népektől. Csak ketten estek el a frankok főemberei közül ebben a háborúban, Ericus, Forum Iulii hercege, akit a városlakók árulásából Tharsaticumban öltek meg, egy városban Liburnia partjainál, és Geroldus, Bajorország kormányzója, aki Pannoniában halt meg két emberével együtt ismeretlenek kezétől, miközben hadait vezette egy csatában a hunok ellen és fel-le vágatott a csatavonalban, hogy bátorítsa katonáit⁵⁹. Ettől eltekintve szinte vértelen volt ez a háború, ami a frankokat illeti és a legnagyobb megelégedésre végződött, bár jelentősége folytán igencsak elhúzódott.

A dán háború

(14) Ezután a szász háború végéhez ért oly sikerrel, amilyen hosszan eltartott. A boemiai⁶⁰ és a linoniai⁶¹ háborúk következtek, de nem hosszan, mindkettő gyorsan levezettetett az ifjabb Károly⁶² vezetésével. Ezen háborúk közül az utolsó az volt, amit a nordmannok ellen üzentek, akiket dánoknak hívnak, akik előbb a kalózkodás gyakorlatát űzték, de később nagy hajóhadaikkal lerombolták Gallia és Germánia partvidékét⁶³. Királyuk, Godofridus⁶⁴ olyannyira

⁵⁹ Mindketten 799-ben haltak meg.

⁶⁰ A csehek elleni háború 805-806-ban volt, az ifjabb Károly hűségesküt vett a csehektől, akik adófizetésre kötelezték magukat.

⁶¹ 808-ban.

⁶² Károly (†811), Nagy Károly legidősebb fia, 806-ban atyja a birodalom felosztásakor a Loire-től az Elbáig terjedő területet adta neki, nyilvánvalóan őt szánta fő örökösének.

⁶³ Ez utalás a normann (viking) hadjáratok nyitányára. Az első ismert támadásuk éve 793, amikor a northumbriai parton raboltak ki egy békés monostort, de sikereiken felbuzdulva lassan komolyabb hadjáratokra is merészkedtek. A korabeliek minden skandinávot normannak neveztek, de a dánokon kívül a svédek (varégok) és a különféle törzsekből ekkor formálódó norvég nemzet is folytatott rablóhadjáratokat. Károly alatt a helyzet kezdett elmérgesedni, de az erős központi hatalom még könnyedén kiheverte a csapásokat, azonban fia, Jámbor Lajos katasztrofális uralkodása a birodalom széteséséhez, illetve a támadások erősödéséhez vezetett. Nagy Károly unokája, Kopasz Károly nyugati frank király 845-ben, 31 évvel nagyapja halála után már sarcot fizetett a rablóknak, akik közben kiválóan alkalmazkodtak a szárazföldi hadviseléshez és megerősített városokat is elfoglaltak (Marc Bloch felsorolása alapján 888-ra kifosztották Kölni, Rouent, Nantes-ot, Orléans-t, Bordeaux-t, Londont vagy Yorkot, a teljesség igénye nélkül). Kopasz Károly 845-ös kétségbeesett lépését jól indokolja, hogy Párizs pánikba esett lakói teljesen elhagyták a várost félelmükben. A normann hadjáratok csak a X. század elején ritkultak meg, de még a XI. században is előfordultak. A normannok és a magyarok hadjáratai százötven év alatt átformálták a kontinentális Európa arculatát, jó példa erre a reims-i érsek esete, aki Jámbor Lajostól engedélyt kért székvárosa római kori falainak elbontására, mert kellett a kő a katedrális újjáépítéséhez. A császár ekkor „szilárdan gyökerező békének örvendett; büszkén tekintvén birodalmának páratlan hatalmára, nem tartott a barbárok rohamától” (Flodoard), tehát engedélyezte, azonban néhány évtized múlva új falakat kellett emelni a birodalmat keresztül-kasul végigfosztogató normannok ellen.

felfuvalkodott hiú ábrándjaiban, hogy arra számított, hogy megszerzi a hatalmat egész Germánia felett. Frízföldre és Szászországra úgy tekintett, mint tartományaira. Eddigre már leigázta és adófizetőivé tette szomszédait, az abodritákat, azzal kérkedett, hogy rövidesen nagy haddal jelenik meg Aquasgranum⁶⁵ alatt, ahol a király udvarát tartotta. Noha üresen csengtek szavai, mégis némi hitelt adtak neki és feltételezhető, hogy megpróbálkozott volna valamivel, ha nem akadályozza meg a korai halál. Az egyik testőre gyilkolta meg, így ért véget élete és a háború, amit megkezdett.

Nagy Károly hódításainak kiterjedése

(15) Ezek voltak a legelmésebben kitervelt és legsikeresebben végigharcolt háborúk, amiket a leghatalmasabb király harcolt uralkodása negyvenhét éve alatt. Oly nagymértékben megnövelte a Frank királyságot, ami már akkor is hatalmas és erős volt, amikor atyja kezéből megkapta, hogy korábbi területének több mint kétszeresét csatolta hozzá. A frankok fennhatósága korábban Gallia azon részére korlátozódott, amely a Rhenus⁶⁶ és a Liger⁶⁷, az óceán és a Baleár tenger között fekszik és Germánia azon részére, amit az úgynevezett keleti frankok laknak és Szászország, a Danubius⁶⁸, a Rhenus és a Sala⁶⁹ - amely folyó elválasztja a thuringokat a soraboktól - határol az alemannok és a bajorok földjéig. A fent említett háborúk során először adófizetőjévé tette Aquitaniát, Wasconiát⁷⁰ és a Pireneusok régióját egészen a Hiberus⁷¹ folyóig, ami a navarraiak földjén ered, átfolyik Hispánia legtermékenyebb területein, és a Baleár tengerbe ömlik Dertosa⁷² városának falai mellett, majd ezek után egész Itáliát, Augusta Praetoriától⁷³ Calabria Inferiorig, ahol húzódik a határ a beneventaniak és a görögök⁷⁴ között, ezt a területet, ami több mint ezer mérföld hosszú, majd Szászországot, ami nem kis részét képezi Germániának, és úgy becslik, hogy kétszer olyan széles, mint amit a frankok birtokolnak, majd mind Pannóniát, Daciát a Danubiuson túl⁷⁵, és Histriát⁷⁶ éppúgy

⁶⁴ Godfred v. Gottfried, dán király (†810)

⁶⁵ Ma: Aachen, Németország. Francia neve Aix-La-Chapelle. A frank uralkodók korábban nem jelöltek ki fővárost, hanem kíséretükkel folyamatosan körbejárták az egész országukat. Nagy Károly ambíciója az volt, hogy egy új északi Rómát épít fővárosául, azonban uralkodása után Aachen jelentősége rövidesen megszűnt.

⁶⁶ Ma: Rajna folyó.

⁶⁷ Ma: Loire folyó.

⁶⁸ Ma: Duna folyó.

⁶⁹ Ma: Saale folyó.

⁷⁰ Ma: Baszkföld, Spanyolország és Gascogne, Franciaország.

⁷¹ Ma: Ebro folyó.

⁷² Ma: Tortosa város, Spanyolország.

⁷³ Ma: Aosta város, Olaszország.

⁷⁴ Dél Itália és Szicília a bizánciak kezén volt ekkor, azóta, hogy Iustinianus a keleti gótok ellen hadjáratot folytatott a VI. században. Ezeket a területeket a bizánciaktól később az arabok, majd a normannok foglalták el.

⁷⁵ Ez természetesen nyugatról nézve Dunántúl, itt a mai Magyarország keleti részét érti Einhard.

⁷⁶ Ma: Istria, Horvátország és Szlovénia.

mint, Liburniát és Dalmatiát kivéve a partmenti városokat, amiket meghagyott a constantinopolisi császár barátsága miatt és mert szövetséget kötött vele; végül legyőzött és adófizetőjévé tett minden vad és barbár törzset Germániában a Rhenus és a Visula⁷⁷, az óceán és a Danubius között, akik azonos nyelvet beszélnek, de ruházatukban nagyon különböznek egymástól; különösen a welatabokat, a sorabokat, az abodritákat és a boemanokat⁷⁸, háborúznia ezekkel kellett, de nagy számban hódoltak meg a többiek önszántukból.

Külkapcsolatok

(16) Növelte uralkodásának dicsőségét azzal is, hogy megszerezte számos király és nép jóindulatát. Közöttük volt a szövetség, amit Hadebonsus-szal⁷⁹ Gallecia és Asturica királyával kötött, aki mikor követeket vagy leveleket küldött hozzá, változatlanul az ő emberének nevezte magát. Bökezűsége megnyerte a skótok királyait is, hogy kívánságait ugyanilyen hódolattal hallgassák, akik mindig uruknak nevezték, magukat pedig alárendeltjeinek vagy szolgáinak: vannak még meglévő levelek tőlük, amik megmutatják a tiszteletüket. Kapcsolata Aaronnal⁸⁰, a perzsák királyával aki Indián kívül majd az egész keletet uralta, olyan baráti volt, hogy ez a fejedelem az ő kegyét fontosabbnak tartotta a világ minden más királyáénál és uralkodójáénál, úgy gondolta, hogy egyedül neki jár minden tisztelet és nagylelkűség. Ilyeténképp amikor [Károly] követeket küldött, hogy meglátogassák a Szent Sírt és a mi Urunk és Megváltónk feltámadásának helyét és megjelentek előtte ajándékokkal és tudatták uruk kívánságait, [Hárún ar-Rasíd] nemcsak megadta amit kértek, hanem átadta nekik a rendelkezést e fölött a szent és áldott hely fölött. Amikor visszatértek velük küldte saját követeit pompás ajándékokkal, közöttük illatosítókat és a keleti földek egyéb drágaságait, majd néhány év múlva, amikor egy elefántot kért tőle, elküldte neki az egyetlen elefántját. A constantinopolisi császárok, úgymint Niciforus⁸¹, Michahel⁸² és Leo⁸³ figyelmességgel fordultak hozzá, keresték barátságát és szövetségét több követség útján. Még akkor is szoros szövetséget kötöttek vele, hogy ne legyen oka támadni, amikor arra gyanakodtak, hogy el akarja venni a birodalmat tőlük, mert felvette a császári címet. A frankok hatalmára a görögök és a rómaiak mindig féltékenyen tekintettek. Van egy görög mondás: „Légy barátja a frankoknak, de ne légy szomszédja.”⁸⁴

Építkezései és közmunkái

(17) Ő, aki oly nagynak bizonyult a birodalma kiterjesztésében, idegen nemzetek leigázásában és mindig ilyenfajta tervekkel volt elfoglalva, nagyon sok munkát szánt arra is, hogy ékesítse és javát keresse királyságának, és számosat közülük meg is valósított. Ezek között a leginkább

⁷⁷ Ma: Visztula folyó.

⁷⁸ Csehek.

⁷⁹ II. Alfonz (759-842) Galícia és Asztúria királya 791-842.

⁸⁰ Hárún ar-Rasíd, abbászida bagdadi kalifa 786-809, az Ezeregyéjszaka meséinek legendás kalifája. Uralkodása a kalifátus fénykorát jelentette.

⁸¹ I. Nikephorosz bizánci császár 805-811.

⁸² I. Mikhaél bizánci császár 811-813.

⁸³ V. León bizánci császár 813-820.

⁸⁴ Az eredetiben Einhard görögül idézte a mondást.

említést érdemel a legcsodálatosabb módon épített Basilica Sanctae Dei Genitricis Aquasgranumban⁸⁵ és egy híd a Rhenuson Mogontiacumnál⁸⁶, fél mérföld hosszú, mint a folyó szélessége ezen a helyen, ez a híd leégett egy évvel halála előtt⁸⁷ és halála miatt már nem javították ki, noha intézkedett, hogy építsék újjá kőből. Két palota építésébe is belefogott nagy szakértelemmel, az egyik Ingilenheim⁸⁸ nevű birtoka közelében, nem messze Mogontiacumtól, a másik Noviomagum⁸⁹, a Vahalus⁹⁰ folyónál, ami a bataviaiak szigetének déli részénél folyik. De mindenek felett óvta a megszentelt épületeket mindenütt az egész királyságban és amikor az összeomlás szélén találta őket, megparancsolta a papoknak és atyáknak, akikre bízva volt, hogy javítsák meg, majd megbízottak útján ellenőrizte, hogy engedelmeskedtek-e a parancsainak. Szintén kiállított egy hajóhadat a nordmannok elleni harcra, a hajóit, amiket ezzel a céllal készítettett azokon a folyókon építették, amelyek Galliából és Germaniából az északi óceánba folynak. Ezenfelül, miután a nordmannok folyamatosan előzőnlötték és elpusztították a galliai és germániai partokat, elrendelte, hogy őrszemek legyenek minden kikötőben és minden olyan folyó torkolatánál, amely elég nagy, hogy befogadja a hajókat, hogy megelőzze az ellenség partra szállását, illetve délen, Narbonensisben⁹¹, Septimaniában⁹² és az Itáliai parton egészen Rómaig ugyanezeket az intézkedéseket tette a mórok ellen, akik ekkoriban kalózkodni kezdtek. Ezek után Itália nem szenvedett ezekben az időkben a móroktól, sem Gallia és Germania a nordmannoktól, kivéve, hogy a mórok árulás útján elfoglalták Centumcellae⁹³ városát Etruriában és kifosztották, illetve a nordmannok feldúltak néhány szigetet Frízföldön, Germania partjainál.

Magánélete

(18) Ezeket tette, hogy megvédje, gyarapítsa és ékesítse királyságát, ahogy jól is ismert, hadd írjam le itt a csodálatomat a nagyszerűsége és a különleges állhatatossága iránt mind jó, mind balszerencsében. Ezután magán- és családi életének részleteit fogom ismertetni.

Atyja halála után, amikor megosztotta a királyságot testvérével a legtürelmesebben viselte annak ellenségességét és féltékenységét, és csodálatra méltó módon, nem tudott megharagudni rá. Később anyja sugallatára feleségül vette Desiderius, a langobárdok királyának lányát, az év végén ismeretlen okból eltaszította⁹⁴ és feleségül vette Hildegardot, egy szváb származású

⁸⁵ Az aacheni bazilika, nem maradt fenn, csak a palota nyolcszögletű kápolnája.

⁸⁶ Ma: Mainz város, Németország.

⁸⁷ 813-ban.

⁸⁸ Ma: Ingelheim város, Németország.

⁸⁹ Ma: Nijmegen város, Hollandia.

⁹⁰ Ma: Waal folyó.

⁹¹ Római provincia (Gallia Narbonensis) a mai Dél-Franciaország területén, Narbonne város környékén.

⁹² A mai Dél-Franciaország területén fekvő terület, gyakorlatilag azonos Narbonensis déli részével. Neve onnan származik, hogy Augustus császár a VII. legio katonáit (Septimani) itt telepítette le.

⁹³ Ma: Civitavecchia város, Olaszország.

⁹⁴ Lásd: 27-es lábjegyzet.

előkelő nőt. Három fia született tőle: Károly, Pippin és Hludowic⁹⁵ illetve ugyanennyi leánya: Hruodtrud, Bertha és Gisla. Ezek mellett három másik leánya is volt: Theoderada, Hiltrud és Hruodhaid, kettő a harmadik feleségétől, Fastradától, egy keleti frank, úgymond germán származású nőtől, és a harmadik egy ágyastól, akinek a neve most nem jut eszembe. Fastrada halálakor⁹⁶ elvette Liutgardot, egy alemann nőt, aki nem szült neki gyermeket és akinek a halála után négy ágyasa volt: Madelgard, aki Ruothildet szülte, Gersuinda, egy szász, akitől Adaltrud született; Regina, aki Drogo és Hugo anyja volt és Adalind, akitől Theodoric született. Édesanyja, Berthrada nagy megbecsülésben élt mellette öregségében, a legnagyobb tiszteletet nyilvánította iránta és sosem volt közöttük ellentét, kivéve amikor elvált Desiderius király lányától, akit azért vett feleségül, hogy anyját megörvendeztesse. Nem sokkal Hildegard után halt meg, miután három fiú és ugyanannyi leányunokájával élt a fia házában és nagy pompával temették el Szent Dénes bazilikájában⁹⁷, ahol férje is feküdt. Egyetlen lánya volt, Gisla⁹⁸, aki gyermekkorától fogva a vallásos életnek szentelte magát és [Károly] annyi szeretettel viseltetett iránta, mint az anyja iránt. Néhány évvel fivére előtt halt meg a zárdában, ahol leélte életét.

(19) A gyermekei nevelésében követett terve az volt, hogy mind a fiúk, mind a lányok mindekenélőtt a szabad művészeteket tanulmányozzák, amelyre maga is gondot fordított. Mihelyt koruk engedte, a frankok szokásai szerint a fiúknak meg kellett tanulni a lovaglást illetve gyakorolni a harcot és a vadászatot, illetve a leányoknak meg kellett tanulni a ruhakészítést, hogy hogyan bánjanak a guzsallyal és az orsóval, amit betegség miatt sem hanyagolhattak el és beléjük plántált minden erényt. Halála előtt csak három gyermekét vesztette el, két fiát és egy lányát, Károlyt, aki a legidősebb volt, Pippint, akit Itália királyává tett és Hruodrudot, elsőszülött lányát, akit eljegyzett Constantinussal⁹⁹, a görögök császárával. Pippin egy Bernhard¹⁰⁰ nevű fiút és öt lányt hagyott: Adalhaid-ot, Atula-t, Gundrada-t, Berththaid-ot és Theoderada-t. A király feltűnő bizonyosságát mutatta atyai szeretetének Pippin halálakor¹⁰¹: unokáját jelölte Pippin utódául, és leányunokáit saját leányaival együtt nevelte fel. Amikor fiai és leánya meghaltak, nem volt olyan békés, mint amit szerfelett erős lelke alapján gondolnánk, szeretete nem kevésbé volt erős és könnyekre fakasztotta. Amikor értesítették Hadrianus, a római főpap haláláról¹⁰², akit barátai közül legjobban szeretett, annyit sírt, mintha fivérét, vagy legkedvesebb fiát vesztette volna el. Természeténél fogva nyitott volt a barátságra és

⁹⁵ Jámbor Lajos (778-840) császár 814-833; 834-840. Nagy Károly harmadik fia, az egyetlen, aki túlélte. Vallásos nevelést kapott, atyja életében az Aquitania királya címet adta neki, később császárrá is koronázta. Hiányzott belőle atyja energiája, könnyen befolyásolható uralkodó volt, legfőbb bizalmasa Aniane-i Szt. Benedek volt. Elismerte az egyházi hatalom főségét a világi hatalommal szemben, ami 833-ban fájdalmasan visszaütött: az egyház jóváhagyta trónfosztását, amikor a második felesége, Judit által bábként irányított Lajosnak mind fiai, mind a frank előkelők megtagadták az engedelmisséget. Csak a fiai között dúló vitáknak köszönhető, hogy egy év múlva visszakapta trónját, de ha formálisan még nem is, ténylegesen már szétesett a birodalom.

⁹⁶ 794-ben.

⁹⁷ A párizsi St. Denis bazilika, a francia királyok hagyományos temetkezőhelye.

⁹⁸ Gizella (759-810) Kis Pippin és Berthrada három lányának egyike.

⁹⁹ VI. Konstantin bizánci császár 780-802.

¹⁰⁰ Bernát (†817) Itália királya 810-817, Nagy Károly unokája.

¹⁰¹ 810-ben.

¹⁰² 795-ben.

nem csak hogy könnyen barátkozott, de ragaszkodott is barátaihoz és leggyengédebben szerette azokat, akik iránt ilyen köteléket ápolt. Annyira gondos volt fiai és lányai nevelésében, hogy ha otthon volt mindig velük étkezett és sosem utazott el nélkülük, fiai oldalán lovagoltak és leányai követték, míg a védelmükre rendelt testőrök zárták a sort. Különös, de noha mind szép megjelenésű nők voltak és nagyon szerette őket, sosem akarta férjhez adni őket sem a saját népéből való, sem idegen emberhez, hanem haláláig maga mellett tartotta őket, mondván nem bír megválni a társaságuktól. Noha boldog volt, sok bánatot szereztek neki leányai, bár előttük palástolta, hogy ismeri az erényüket illető pletykákat, illetve, hogy kiket fogadnak kegyeikbe.

Összeesküvések Nagy Károly ellen

(20) Egyik ágyasától volt egy fia, nagyon szép arcú, de púpos, akit Pippinnek hívtak, akit kihagytam, amikor a gyermekeit felsoroltam. Amikor a hunok elleni háborúban volt és Bajorországban telelt¹⁰³, ez a Pippin betegséget színlelt és összeesküvést szőtt atyja ellen a frankok nagyaival, akik a királyi hatalom üres ígéretével elcsábították. Amikor kitudódott a csalárd-sága és a többi összeesküvő megbűnhődött, fejét leborotválták és kérésének megfelelően arra büntették, hogy a vallásos életnek szentelje magát Prümia¹⁰⁴ monostorában. Egy összeesküvés volt már korábban is Germániában is. Az árulók mind száműzettek, néhányuk csonkítás nélkül, néhányuk szemük kitolása mellett, csak hárman fizettek életükkel, ők kardot rántottak és ellenálltak az elfogatásukkor, majd miután megöltek néhány embert, levágták őket, mert másként nem lehetett parancsolni nekik. Azt feltételezik, hogy Fastrada királyné kegyetlensége okozta ezeket az összeesküvéseket, és hozzájárult [Károly] hallgatolagos beleegyezése is felesége kegyetlen viselkedésébe illetve elhajlása a veleszületett kedvességétől és szelídségétől. Élete többi része mindenki legnagyobb szeretetétől és ragaszkodásától volt övezve, annyira, hogy még csak a méltánytalan szigor vádjával sem illették soha.

Nagy Károly bánásmódja az idegenekkel

(21) Kedvelte az idegeneket és iparkodott istápolni őket. Gyakran olyan sok volt közülük mind a palotában, mind a királyságban, hogy okkal tűnt kellemetlennek, de őt, embersége miatt nem zavarták ilyen bosszúságok, mert magasztalásaik általi jó hírneve kárpótolta a kellemetlenségeikért.

Megjelenése

(22) Károly magas és erős volt, nagytermetű, de nem aránytalanul magas - a magassága jól ismert, hétszerese volt a lábfeje hosszának - a fejteteje gömbölyű volt, a szemei nagyok és elevenek, orra kissé hosszabb az átlagosnál, haja szőke és arca mosolygós és kedves. Ekképpen megjelenése mindig felséges és méltóságteljes volt, akár állt vagy ült, annak ellenére, hogy nyaka vastag volt és némileg rövid, és a hasa kissé kiálló; de a teste többi részének

¹⁰³ 792-ben.

¹⁰⁴ Ma: Prümi apátság. Ugyanebben a monostorban élt néhány évtizeddel később Regino (†915), a híres történétíró, a Karoling birodalom széthullásának krónikása, aki értékes forrása a magyarok történetének is.

szimmetriája elkendőzte ezeket a hibákat. Járása határozott volt, egész külleme férfias, hangja tiszta, de nem oly erős, mint amit megjelenése alapján gondolnánk. Egészsége kiváló volt, kivéve a halálát megelőző négy évben, amikor gyakori lázrohamoktól szenvedett, végül egyik lábával már kissé bicegett is. Még ezekben az években is inkább saját hajlamait követte, mint az orvosok tanácsait, akik utálatosak voltak szemében, mert azt akarták, hogy ne egyen sültet, amit annyira megszokott, hanem egyen helyette főtt húst. Népének szokása szerint rendszeresen gyakorolta a lovaglást és a vadászatot, oly képességgel, amiben aligha van oly népe a földnek, amely képes vetélkedni a frankokkal. Szerette a meleg források gőzét és rendszeresen gyakorolta az úszást, amiben olyan járatos volt, hogy senki sem múlhatta felül benne. Miután felépítette palotáját Aquasgranumban ott élt utolsó éveiben haláláig¹⁰⁵. Nem csak fiait hívta meg fürdőjébe, hanem nemeseit és barátait is és időnként kíséretének vagy testőrségének tagjait is, tehát néha száz vagy még több ember fürdött vele.

Ruházata

(23) Népe ruházatát viselte, mondhatjuk frank viseletet. Testére vászoninget és vászonnadrágot húzott, ezekre selyemmel szegett tunica-t, szalagokkal rögzítette harisnyáját lábszárára és cipőjét lábfejére, vállát és mellkasát télen vidrabőr vagy nyestprém zárt bundával védte. Ezekre kék köpönyeget terített, és mindig kardot kötött derekára, rendszerint arany vagy ezüst markolattal és övvel, időnként egy felékszerezett kardot hordott, de csak nagy ünnepeken vagy külföldi követek fogadásakor. Lenézte a külföldi öltözeteket, bármennyire szépek is voltak, és sosem hagyta, hogy magát ilyenbe öltöztessék, kivéve kétszer Rómában, amikor római tunica-t¹⁰⁶, chlamyst¹⁰⁷, és cipőket húzott; először Hadrianus főpap kérésére, másodszor, hogy utódjának Leónak örömet szerezzen. Nagy ünnepnapokon hímezett ruhát viselt drágakövekkel borított cipővel, köpönyegét arany csattal rögzítette, és gyöngyökkel díszített arany diadémal koronázva jelent meg, de más napokon ruházata alig különbözött népének közembereitől.

Szokásai

(24) Mértékletes volt az evésben és különösen az ivásban, mert a részegséget mindenkiben utálta, de leginkább magában és házanépében. De nem könnyen tartóztatta magát az ételtől és gyakran panaszkolt, hogy a böjtölés árt egészségének. Díszlakomákat nagyon ritkán rendezett, csak nagy ünnepnapokon, de ilyenkor nagyszámú embernek. Étkezései rendszerint négy fogásból álltak, nem számítva a sültet, amit vadászai nyáron sütöttek. Ezt jobban szerette, mint bármi más ételt. Az asztalnál felolvasást vagy zenét hallgatott. A felolvasások tárgyai a régi idők történetei és a régiek cselekedetei voltak. Szerette Szent Ágoston könyveit, különösen azt, amelynek címe: De civitate Dei¹⁰⁸.

Olyan mértéktartó volt a bor és mindenféle ital fogyasztásában, hogy ritkán engedélyezett magának többet három kupánál egy étkezés során. Nyáron ebéd után gyümölcsöt evett, ivott egy kupával, levetette ruháit és cipőjét, mint éjszakára szokta és két-három órát pihent. Szokása volt négy-ötször is felébredni és felkelni az ágyból az éjszaka során. Miközben

¹⁰⁵ Aquasgranum (Aix-La-Chapelle vagy Aachen) régi római fürdő volt.

¹⁰⁶ A rómaiak hagyományos térdközépig érő ingszerű alsóruhája.

¹⁰⁷ Jobb vállra vetett férfikabát, görög eredetű. A klasszikus kortól a filozófusok viseletének számított.

¹⁰⁸ Szent Ágoston: Isten városáról

felöltözött és felhúzta cipőjét nem csak barátait fogadta, hanem ha a palotagróf arról tájékoztatta, hogy egy perben az ő ítélete szükséges, haladéktalanul maga elé hozatta a feleket, megismerte az esetet és előadta döntését, pont mintha a bírói székhelyen ült volna. De egy időben nem csak ezt intézte, hanem bármilyen feladatát a napnak, akár neki kellett elvégeznie, akár parancsba kellett kiadnia hivatalnokainak.

Tanulmányai

(25) Megvolt ajándékozva a kerek és folyékony beszéd adományával és a legtisztábban ki tudta fejezni amit csak mondania kellett. Nem érte be pusztán az anyanyelvével, de gondot fordított rá, hogy idegen nyelveket is tanulmányozzon. Különösen a latinnak volt mestere, annyira, hogy ugyanolyan jól beszélt, mint az anyanyelvét; de a görögöt jobban értette, mint ahogy beszélt. Olyan ékesszóló volt, hogy talán jobb volt egy szónoklattanárnál is. Legbuzgóbban tanulmányozta a szabad művészeteket, azokat nagyra becsülte, akik erre tanították, és tisztelettel adózott nekik. Grammatikaleckéket Petrus Pisanus diakónustól vett, aki ezidőtájt már idős ember volt. Egy másik diakónus, Albinus, vezetéknévén Alcoinus¹⁰⁹, a Britanniába való szászok közül, kora legnagyobb tudósa volt más tudományokban tanítója. Sok időt és munkát töltött a szónoklattan, a dialektika és különösen a csillagászat tanulmányozásával, megtanult számolni és nagy kíváncsisággal tanulmányozta az égitestek mozgását. Megpróbált írni is, és rendszerint íróasztalát és lapokat tartott ágyában a párnája alatt, hogy a pihenő idejében hozzászoktassa kezét a betűk formálásához, de mert nem kezdte erőfeszítéseit idejekorán, hanem már idősebb korában, ez kis sikerrel járt.

Jámborsága

(26) A legszenvedélyesebb szeretettel és odaadással viseltetett a keresztény vallás iránt, amit gyermekkorától beleneveltek. Ezért volt, hogy felépítette a gyönyörű bazilikát Aquasgranumban, amit arany és ezüst lámpákkal valamint tömör réz korlátokkal és ajtókkal ékesített. Az oszlopokat és márványokat Rómából és Ravennából hozatta, ha máshol nem talált megfelelőt. Amíg egészsége engedte rendszeres templomjáró volt a misék mellett, reggel és este, sőt éjszaka is, és gondoskodott róla, hogy az összes szertartás, amit ott végeznek a lehető legnagyobb szabályossággal legyen folytatva, gyakran intette a sekrestyéseket, hogy ne engedjenek egyetlen vagy tisztátalan dolgokat az épületbe. Ellátta nagyszámú megszentelt edénnyel aranyból és ezüsből és olyan mennyiségű templomi ruházattal, hogy még a kapusok is, akik a legszerényebb tisztséget töltik be a templomba arra köteleztettek, hogy mindennapi ruháikat viseljék szolgálatuk gyakorlása közepette. Iparkodott javítani a templomi felolvasást és zsoltáreklést, amelyekben mindkettőben igen tehetséges volt, noha sosem olvasott vagy énekelt nyilvánosan, kivéve mise alatt vagy másokkal közösen.

Bőkezűsége

(27) Kiemelkedő volt a szegények megsegítésében és az ingyenes adományozásban, amit a görögök eleimosianak¹¹⁰ hívnak, olyannyira, hogy nem csak arra fektetett hangsúlyt, hogy saját országában, saját királyságában adakozzon, hanem amikor megtudta, hogy Syriában,

¹⁰⁹ Alkuin (732-804) angolszász költő, tudós és tanár.

¹¹⁰ Magyarul: alamizsna.

Aegyptusban és Africában, Hierosolimában¹¹¹, Alexandriában és Cartagóban a keresztények nélkülözésben élnek, megszánta őket és pénzt kezdett küldeni nekik a tengeren túlra. Az ok, amiért olyan buzgón kereste a barátságot a tengerentúli királyokkal az volt, hogy az uralmuk alatt élő keresztényeknek segítséget és sorsuk könnyítését szerezzen.

Minden más szent hely előtt leginkább Szent Péter apostol római egyházát szerette, és elhalmozta kincstárát nagy mennyiségű arannyal, ezüsttel és drágakővel. A pápának számolatlanul küldött nagy ajándékokat és uralkodása alatt végig szívéhez legközelebb az a kívánság állt, hogy gondoskodásával és befolyásával helyreállítsa Róma városának ősi tekintélyét, hogy megvédje és megóvja Szent Péter egyházát, illetve minden más egyház előtt szépítse és gazdagítsa saját költségén. Noha ennyire tiszteletben tartotta, csak azért látogatott Rómába, hogy lerója tiszteletét és zarándoklatát összesen négy alkalommal uralkodásának negyvenhét esztendeje¹¹² alatt.

Nagy Károly megkoronázott császár

(28) Amikor az utolsó útján járt ott, más cél is lebegett a szeme előtt. A rómaiak sok sérülést okoztak Leo főpapnak¹¹³, kitolták a szemét és kivágták a nyelvét, így arra kényszerítették, hogy segítséget kérjen a királytól. Rómába ment, hogy az egyházi ügyekben rendet tegyen, amelyek nagyon zavarosak voltak, és ott töltötte az egész telet. Ekkor volt, hogy megkapta az imperator és augustus címeket¹¹⁴, amiktől eleinte annyira idegenkedett, hogy kijelentette, hogy nem tette volna aznap a lábát a templomba, ha előre látta volna a pápa szándékát¹¹⁵. Nagy türelemmel viselte a római császárok¹¹⁶ amiatti féltékenységet, hogy elfogadta ezeket a

¹¹¹ Jeruzsálem

¹¹² 768. október 9-814. január 28.

¹¹³ III. Szent Leó, római pápa 795-816. Ellentétben elődjével, I. Hadriánnal, feladta az önálló pápai hatalom eszméjét és teljesen alárendelte magát Nagy Károlynak. Ellenfelei 799. április 25-én megtámadták és hogy alkalmatlanná tegyék a pápaságra megvakították és nyelvét kivágták. Leó Paderbornban felkereste Károlyt, aki novemberben kíséretével visszaküldte Rómába, ahol támadóit letartóztatták és száműzték. Noha konkrétan nem ismert a megbeszélések tárgya, de a paderborni találkozót tekintik a császárság születésének, hiszen a következő évben Leó császárrá koronázta Károlyt, tehát a koncepció valószínűleg ott születhetett. Pápasága alatt számos teológiai reformot vezetett be és noha barátságos volt a görögökkel, az egyházszakadás magvát ő hintette el Károly császárrá koronázásával. Károly halála után újabb lázadás tört ki ellene, amin sikerült úrrá lennie, majd rövidesen meghalt. 1673-ban szentté avatták.

¹¹⁴ 800. december 25-én.

¹¹⁵ Ez a közismert vélekedés aligha állja meg a helyét ismerve az előzményeket. Károly és Leó kapcsolatában egyértelműen Károlyé volt a vezető szerep.

¹¹⁶ Természetesen a bizánci császárokat érti Einhard. A császárság intézménye ebben a korban különösen fontos volt egy európai keresztény számára. A keresztényüldözések ellenére a népvándorlások káoszához képest az emlékezetben a Római császárság egyfajta legendás aranykorra szelődött. A kettős császárságnak régi hagyománya volt Rómában, már az Antoninusok idejében elfogadott volt a társascsászár intézménye. Diocletianus felismerte, hogy egyedül képtelen uralni a birodalmat, ezért kettéosztotta és két augustust, illetve két caesart állított az élére. Diocletianus rendszere alig élte túl alkotójának 305-ös lemondását, azonban a század végére a birodalmat már nem volt képes senki sem egyesíteni, 395-ben véglegesen kettészakadt a Római császárság. A keleti birodalom koherensebb volt, képes volt kivédeni a gótok, majd az avarok, az arabok és a bolgárok támadását és a IX. századig (Nagy Károly idejéig) töretlenül állt fenn. A nyugati birodalom már nem volt ilyen

címeket. Nagyon rosszul viselték ezt a lépést és csak gyakori követjárások és levelek útján, amiket mint testvéreinek címzett nekik sikerült fennhíjazásukat alárendelnie nagyságának, amiben megkérdőjelezhetetlenül magasan felettük állt.

Reformok

(29) Miután megkapta a császári címét népének törvényeit nagyon hiányosnak találta - a frankoknak két jogrendszerük van, sok részletben igen különbözőek -, eltökélt, hogy kiegészíti, hogy kibékíti a különbözőségeket és helyrehozza ami ártalmas és rosszul idézett bennük. Azonban nem ment tovább ebben a kérdésben, csak kiegészítette a törvényeket és azokat a hibásakat néhány capitulareval¹¹⁷, de általa kerültek a törzsek íratlan jogszabályai is összegyűjtésre és leírásra. Szintén ő íratta le az utókornak átadásra az ősi királyok tetteit és háborúit dicsőítő durva énekeket. Kezdeményezte az anyanyelvének nyelvtanát. Saját szája íze szerinti nevet adott a hónapoknak a latin és a barbár nevek helyett, amelyek korábban ismereteseek voltak a frankok között. Ugyanígy a szeleknek tizenkettő pontos elnevezést adott, csak négy korábban használt név maradt. A január: Wintarmanoth, február: Hornung, március: Lentzinmanoth, április: Ostarmanoth, május: Winnemanoth, június: Brachmanoth, július: Heuvimanoth, augusztus: Aranmanoth; szeptember: Witumanoth, október: Windumemanoth; november: Herbistmanoth, december: Heilagmanoth nevet kapta. A szelek neveit a következőként rendezte: Subsolanus: Ostroniwint; Eurus: Ostsundroni, Euroauster: Sundostroni; Auster: Sundroni; Austro-Africus: Sundwestroni; Africus: Westsundroni; Zephyrus: Westroni; Caurus: Westnordroni; Circius: Nordwestroni; Septentrio: Nordroni; Aquilo: Nordostroni; Vulturinus: Ostnordroni.

Lajos koronázása - Nagy Károly halála

(30) Életének végéhez közeledvén, amikor már megtörte a betegség és az időskor, magához hívta Lajost, Aquitania királyát, egyetlen öt túlélő fiát Hildegardtól, és összegyűjtötte mind az egész frank királyság főembereit egy ünnepélyes gyűlésre. Kijelölte Lajost, egyhangú hozzájárulásukkal, hogy vele együtt uralkodjon az egész királyságban és felruházta őt a királyi és császári címmel, majd a diadémot fia fejére helyezve imperatorrá nyilatkoztatta ki¹¹⁸ a

szerencsés, az utolsó császárt, Romulus Augustulust (akinek uralmát, mint trónbitorlóét nem ismerte el Bizánc sem) 476. augusztus 23-án megfosztotta trónjától Odoaker germán király és a császári jelvényeket elküldte Konstantinápolyba Zénón császárhoz. Zénón elismerte, mint Itália magister militum-ját (katonai vezető), azonban Odoaker valójában önállóan uralkodott. Zénón Theoderik gót királyt Itália megtámadására ösztökélte, aki 493-ban elfoglalta Ravennát és saját kezűleg végzett Odoakerral. A nyugati császárság visszaállítására Nagy Károly idejéig nem történt próbálkozás, mert a pápaság a bizánci császár fennhatósága alatt állt. A VIII. században azonban Bizánc mély belső válságba jutott (ikonokhlaszmosz), ami párosulva az arab offenzívával a birodalom külső birtokainak elvesztésével, illetve a pápaság fokozódó önállósodásával járt. Amint láthattuk a pápaság új támaszát a frankokban találta meg, egyenes út vezetett Pippin 751-es királlyá tételétől Károly 800-as császárságáig. Bizánc, noha tiltakozott a nyugati császárság felújítása ellen nem volt abban a helyzetben, hogy ez ellen tevőlegesen fellépjen. A bizánci császár titulátúrájában ezentúl hangsúlyozottan megjelent a „Római” jelző (baszileusz thón Rhómaión). Végül I. Mikhaél császár a frankok által elfoglalt Velence és Dalmácia visszaadásának fejében elismerte Károly császári címét.

¹¹⁷ Királyi rendelet.

¹¹⁸ 813-ban. Látható, hogy Károly elképzelése a császárságról nem az volt, hogy a pápaságtól származik, hiszen saját kezűleg koronázta meg fiát.

jelenlévők helyeslésével, úgy tűnt, mintha maga az Úr sugalmazta volna a királyság javára, ez a király méltóságát emelte és nem kis félelmet keltett az idegen nemzetekben. Miután fiát visszaküldte Aquitániába, noha kora miatt gyenge volt, vadászni ment, mint szokása volt aquasgranumi palotája közelében, és az őszt vadászattal töltötte, körülbelül november elsején tért vissza. Miközben ott telelt, magas láz fogta el január hónapjában, és ágynak esett. Mihelyt megbetegedett, tartózkodott az ételektől, ahogy mindig is tette láz esetén, úgy gondolván, hogy a betegség elmúlhat, vagy csillapítható böjtölés által. A láz mellett oldala is fájt, amit a görögök pleuresinek¹¹⁹ neveznek, de továbbra is folytatta a böjtölést és csak folyadékot vett magához nagy ritkán. Öt nappal február kalendae-je előtt halt meg¹²⁰, a hetedik napon attól számítva, hogy ágynak esett, a nap harmadik órájában¹²¹, miután megáldozott, életének hetvenkettedik és uralkodásának negyvenhetedik évében.

Temetése

(31) Testét megmosták és a szokások szerint gondoskodtak róla, majd a templomba vitték és az emberek legnagyobb siránkozása közepette eltemették. Először kérdéses volt, hol nyugdjék, mert életében nem adott útmutatást a temetéséről, de végre mind egyetértettek, hogy sehol másutt nem lehet tisztességesebben eltemetni, mint a tökéletes bazilikában, amit a városban saját költségére épített Isten és a mi Jézus Krisztusunk iránti szeretetéből és a szent és örök Szűzanya tiszteletére. A halála napján temették el és egy aranyozott boltívet emeltek sírjára a képével és egy felirattal. A felirat szavai a következők: „SUB HOC CONDITORIO SITUM EST CORPUS KAROLI MAGNI ATQUE ORTHODOXI IMPERATORIS, QUI REGNUM FRANCORUM NOBILITER AMPLIAVIT ET PER ANNOS XLVII FELICITER REXIT. DECESSIT SEPTUAGENARIUS ANNO DOMINI DCCCXIII, INDICTIONE VII, V. KAL. FEBR.”¹²²

Halálának előjelei

(32) Sok ómen jelezte közelgő végét, amit ugyanúgy ő is felismert, mint ahogy mások is. A nap és a hold fogyatkozásai nagyon gyakoriak voltak élete utolsó három évében, és egy sötét folt volt látható a Napon, hét napon keresztül. A galéria, amit a bazilika és a palota között nagy fáradtsággal épített hirtelen leomlott a mi Urunk Mennybemenetelének napján. A fahíd a Rhenuson Mogontiacumnál, amit oly csodálatra méltó hozzáértéssel építtetett tíz év kemény munkájával, hogy úgy tűnt örökre állni fog három óra alatt elpusztult egy véletlen tűz által úgy, hogy egy szilánk sem maradt, kivéve, ami víz alatt volt. Azonkívül egy nap az utolsó hadjáratában, Szászországban Godfred, a dánok királya ellen Károly maga látott egy tűzgolyót feltűnni a mennybolton nagy fénnel, amikor napkelte előtt elhagyta a tábornak. Átszáguldozott a tiszta égbolton jobbról balra és mindenki ezen jel értelmén tűnődött, amikor a ló, amelyen lovagolt hirtelen megbokrosodott és fejjel előre elbukott, és olyan keményen ledobta magáról,

¹¹⁹ Mellhártyagyulladás.

¹²⁰ 814. január 28-án.

¹²¹ Azaz a napkelte utáni harmadik órában, reggel kilenc óra körül.

¹²² „Ebben a sírban nyugszik Károly, a nagy és igazhitű császár teste, aki dicsőségesen kiterjesztette a frankok királyságát és virágzóan uralkodott negyvenkét évig. Hetven éves korában halt meg, a mi Urunk 814. évében, a hetedik indikcióban, 5 nappal február kalendae-je előtt.”

hogy a köpenye csatja eltört és a kardöve szétszakadt; és miután a szolgálai sietve karját fogva felemelték, nem tudott volna segítségük nélkül felkelni. Egy lándzsa volt a kezében, amikor a ló levetette hátáról, ami oly erővel repült el, hogy húsz lábnyira találták meg, vagy még messzebb. A palota Aquasgranumban erősen megremegett, az épületek tetejei, amelyekben tartózkodott folyamatosan zörögtek, a bazilika, amelyben később eltemették villámcsapást szenvedett, és az aranyozott gömb, ami a tető oromzatát díszítette letört a villámcsapásra és a püspök szomszédos házára zuhant. Ugyanebben a bazilikában, ahol párkányzat szegélyén, ami körbefut a belsőben, a felső és alsó boltívek között, egy felirat volt vörös betűkkel felírva, hirdelve, hogy ki volt a templom építője az utolsó szavak ezek voltak: KAROLUS PRINCEPS¹²³. Halála évében néhány hónappal korábban felfedezték, hogy a PRINCEPS szó betűi annyira elhalványodtak, hogy már nem voltak olvashatóak. De ő lebecsülte, vagy úgy tett mintha lebecsülné ezeket az ómeneket, mintha semmi közük sem lenne öhozá.

Akarata

(33) Saját szándéka volt végrendeletet készíteni, amiben örökséget hagy leányaira és ágyasai gyermekeire, de túl későn kezdte és nem tudta befejezni. Mindamellett három évvel a halála előtt elkészítette a kincsei, pénze, ruhái és egyéb ingóságai felosztását a barátai és szolgálai között és tanúnak hívta őket, hogy a szavuk biztosítsa, hogy végrehajtsák amit így rendelt. Volt egy kivonata az akaratának ezekkel a tulajdonaival kapcsolatban, a kitételei és a szövege a következő:

"A Mindenható Isten, az Atya, Fiú és Szentlélek nevében. Ezt a leírást és felosztást a legdicsőbb és legkegyesebb úr, Károly, imperator augustus, a mi Urunk Jézus Krisztus születésének nyolcszáztizennyedik, Francia¹²⁴ feletti uralkodásának negyvenharmadik, Itália feletti uralkodásának harminchetedik és császárságának tizenegyedik évében, a negyedik indikcióban diktálta, amely meggondolást a jámborság és óvatosság szabta meg, és az Isten kegye engedte neki, hogy megtegye a kincseivel és pénzével, amit a mai napon kincstárában őriz. Ez a felosztás különösen arra rendeltetett, hogy ne csak a nagy adományokat rendezze, amiket a keresztények rendszerint tesznek a tulajdonukból amikor az idejük eljön, hanem hogy az örökösei is mentesek legyenek a kétségektől és tudják pontosan, hogy mi jár nekik és hogy az örökséget pereskedés és harc nélkül megfelelően feloszthassák. Szándéka szerint először minden ingóságát osztja fel, ami kincstárában található a fenti napon aranyban, ezüstben, drágakőben és királyi díszekben három részre, majd a mondott két harmadot tovább osztja huszonegy kisebb részre, a harmadik harmadot egyben hagyva. Az első két harmadrész huszonegy kisebb részre osztatott, mert a királyságában huszonegy érseki város ismeretes és minden érsekség meg kell, hogy kapja az adományt örökösei és barátai kezéből, egyet a mondott kisebb részekből - az érsek, aki kormányozza kell, hogy megkapja, és megossza a segédpüspökeivel oly módon, hogy egy harmada az egyházé legyen, a megmaradt két harmad megosztásra kerüljön a püspökök között. A huszonegy kisebb rész, amivé az első két harmadrész osztatott egybevágóan az ismeretes érseki városok számával, egymástól szétválasztatott és mindegyik ládába rakatott amelyre fel van írva, hogy mely városnak rendeltetett. A városok nevei, amelyeknek ezek az adományok küldetnek a következők: Róma, Ravenna, Mediola-

¹²³ Károly fejedelem.

¹²⁴ Francia=Frankia, vagy Frankónia, azaz a frankok országa, semmi esetre sem Franciaország, amely fogalom csak a XII. században alakult ki.

num¹²⁵, Forum Iulii¹²⁶, Gradus¹²⁷, Colonia¹²⁸, Mogontiacum¹²⁹, Iuvavum Salzburg¹³⁰-nál, Treveri¹³¹, Senones¹³², Vesontio¹³³, Lugdunum¹³⁴, Ratumagus¹³⁵, Remi¹³⁶, Arelas¹³⁷, Vienna¹³⁸, Darantasia¹³⁹, Ebrodunum¹⁴⁰, Burdigala¹⁴¹, Turones¹⁴², Bituriges¹⁴³. A harmadik harmad, amit egyben kíván tartani a következőképpen kerül adományozásra: mihelyt az első két harmadot a korábbiak szerint szétszötták és pecséttel lezárták, a harmadik harmadot a tulajdonos napi szükségleteire fordítják, mint olyan tulajdont, ami nincs kötelezettség alatt, semmilyen ígéretet nem kell teljesíteni addig, amíg él, vagy amíg szükségesnek nem találja felhasználni. De halála, vagy a világi dolgoktól történő önkéntes visszavonulása után ezt a mondott harmadot négy részre kell osztani, és ebből egyet a fent említett módon huszonegy részre kell osztani, a második negyedét fiainak és leányainak, illetve fiai fiainak és leányainak kell juttatni igazságosan egyenlő részekre osztva, a harmadik negyedét a keresztények közötti szokások szerint a szegényeknek kell szentelni és a negyedik negyed jusson a palota férfi és női szolgálóinak. A kívánsága, hogy ehhez az említett egész harmadik harmadhoz ami - a többihez hasonlóan - tartalmaz aranyat és ezüstöt csatolni kell az edényeket és a rézből, vasból és egyéb fémekből álló konyhai felszerelést a fegyverekkel, ruhákkal és egyéb ingó javakkal, drágákkal és olcsóakkal együtt, mint faliszőnyegek, takarók, kárpitok, gyapjú és bőrtárgyak, nyergek, és ilyesmi, ami a kincstárában és ruhatárában található abban az időben azzal a paranccsal, hogy a mondott harmad így kibővítve több személy részére kerül adományozásra. Elrendeli, hogy a kápolnája egyházi tulajdon, illetve amit ebben összegyűjtött, éppúgy, mint amit apjától örökölt egészben maradjon, és ne osztassék részekre. Ha valamiképpen bármilyen edény, könyv vagy más tárgy találtatik köztük, amit köztudottan nem adományozott a kápolnának, aki kívánja azé lehet, ha kifizeti a valós értékét. Továbbá parancsolja, hogy a könyvek, amelyeket könyvtárában nagy számban összegyűjtött igazságos áron adassék el azoknak, akik akarják őket és az ebből befolyt pénz adassék a szegényeknek. Közismert, hogy más tulajdonai és kincsei között van három ezüst tábla és egy nagy tábla tömör aranyból.

¹²⁵ Ma: Milánó, Olaszország.

¹²⁶ Ma: Friuli, Olaszország.

¹²⁷ Ma: Grado, Olaszország.

¹²⁸ Ma: Köln, Németország.

¹²⁹ Ma: Mainz, Németország.

¹³⁰ Ma: Salzburg, Ausztria.

¹³¹ Ma: Trier, Németország.

¹³² Ma: Sens, Franciaország.

¹³³ Ma: Besançon, Franciaország.

¹³⁴ Ma: Lyon, Franciaország.

¹³⁵ Ma: Rouen, Franciaország.

¹³⁶ Ma: Rheims, Franciaország.

¹³⁷ Ma: Arles, Franciaország.

¹³⁸ Ma: Vienne, Franciaország.

¹³⁹ Ma: Moutiers-en-Tarantaise, Franciaország.

¹⁴⁰ Ma: Yverdon, Svájc.

¹⁴¹ Ma: Bordeaux, Franciaország.

¹⁴² Ma: Tours, Franciaország.

¹⁴³ Ma: Bourges, Franciaország.

Meghagyja és megparancsolja, hogy a négyszögletű ezüst tábla, amelyen Constantinopolis ábrázolása látható a római Szent Péter Apostol Bazilikájába küldessék, a többi ajándékkal együtt, amit korábban erre rendelt, a kör alakú, ami Róma városát ábrázolja a Ravennai Püspöki Egyháznak adassék, a harmadik, ami messze felülmúlja a másik kettőt súlyban és szépségben és három körben ábrázolja az egész univerzum tervét, ügyességgel és finomsággal megrajzolva az említett arany táblával együtt abba a harmadba kerüljön, amit örököseinek és adományozásra szánt.

Ezt az elhatározást és rendelkezést azon püspökök, apátok és grófok jelenlétében hozta és jelölte ki, akik el tudtak jönni, és akiknek nevei a következők:

Püspökök: Hildibaldus, Richolfus, Arn, Wolfarius, Bernoinus, Laidradus, János, Theodulfus, Iesse, Heito, Waitgaudus.

Apátok: Fridugisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino.

Grófok: Walah, Meginherus, Otulfus, István, Unruocus, Burchardus, Meginhardus, Hatto, Rihwinus, Edo, Ercangarius, Geroldus, Bero, Hildigernus, Hroccolfus.”

Károly fia, Lajos, aki Isten kegyelméből a trónon követte, miután megvizsgálta ezt az összefoglalást, igyekezett végrehajtani minden kitételét leghívebb módon, mihelyt lehetséges volt atyja halála után.

A fordításhoz felhasznált szövegek:

Einhard: Vita Karoli Magni Imperatoris

Einhard: The Life of Charlemagne, Harper & Brothers, New York, 1880; Samuel Epes Turner fordítása

Einhard és műve

Korábban egyedülálló mű született Einhard tollából Nagy Károly császárról. Nem azért, mert a történelem iránti érdeklődés ebben a korban kisebb lett volna, mint az ókorban, vagy mint később, hanem mert a műfaj maga nem létezett ebben az időben.

A középkor, amelynek Nagy Károlyig terjedő időszakát előszeretettel nevezik „sötétnek” - általában olyan emberek, akiknek a fejében erről a korszakról valóban sötétség uralkodik -, valójában nagy érdeklődéssel fordult a múlt eseményei felé. Ennek oka sokrétű, köztük nem elhanyagolható az, hogy a kereszténység történeti vallás, eredete nem a mesés múlt kódéba vész, hanem konkrét időpontban élt valós személyekhez kötődik. A kereszténység a hellenizmus legsikeresebb alkotása, a görög és a közel-keleti kultúra legmagasabb szintézise, és mint tudjuk a történetírás görög találmány. Ez a szellem hatja át a kereszténységet, amelynek követői a valós időben megjelenő szakrális személyt, Krisztust tartják Megváltójuknak és az emberi történelmet egy isteni terv megvalósulásaként értelmezik. Talán sosem lesték a világ eseményeit olyan mohósággal, mint a középkorban, ahol Isten akaratát kívánták kiolvasni belőlük, az isteni tervet, Isten kezét igyekeztek rajtakapni bennük.

A különböző történetek más-más műfajt parancsolnak maguknak. Akhilleusz vagy Aeneas élete eposzt kíván, a legnagyobb szabásút minden műfajok között, a városállamok görögségének harcait Thuküdidész történeti könyvekben örökítette meg, Nagy Sándor emléke regény formájában maradt ránk. Az életrajz egyben igazolása is egy embernek, példaállítás. Az ókor szerette ezt a műfajt, Plutarkhosz életrajzai töretlen népszerűségét mutatja, hogy a középkor századai során mindvégig ismerték és olvasták őket, a görög és római hősök mindig követendő példát állítottak a későbbi emberek elé. A középkor azonban ezt a műfajt nem világi események, világi emberek bemutatására tartogatta. Ebben a korban a követendő példának inkább a szenteket tekintették, Einhard előtt uralkodói életrajzot nem írtak. Ennek a kornak kedvelt történeti műfajai a krónikák és az évkönyvek voltak. A krónikák voltak leginkább alkalmasak a történelemben megbúvó isteni terv bemutatására, hiszen a világ történetét a teremtéstől folyamatosan mutatták be a krónikaírók koráig. Azonban a korszak különös módon jobban ismerte a régmúlt történetét, mint a korabeli eseményeket, hiszen a hírek lassan terjedtek, az elzárt kolostorokban élő krónikások csak nagy késésekkel értesültek a nagypolitika fejleményeiről. Ez okozta azt, hogy a krónikák a régi korokról nagy, átfogó képet rajzoltak, míg a jelenkorhoz közeledve egyre részletesebbé váltak, viszont egyre kisebb terület eseményeit ábrázolták. A másik kedvelt műfaj az évkönyv. Annaleseket az ókorban is vezettek, elég csak Tacitus híres művére utalnunk, azonban igazi közege a középkori kolostorok elzárt világa. Az évkönyvírók szigorú időrendben jegyezték fel a tudomásukra jutott eseményeket, azonban nélkülöztek minden kritikát, híradásaikban országos jelentőségű dolgok keverednek triviális ügyekkel, egy lapon olvashatunk királyok haláláról és kétfejű borjak születéséről, nagy csatákról és a kolostor apátjának tavaszi náthájáról.

Ebbe a korba ékelődik az úgynevezett Karoling reneszánsz, a Nagy Károly személye körül kivirágzott új magaskultúra. Valóban reneszánsz volt ez, csak kicsiben. Míg a XIV. századtól kibontakozó reneszánsz Itáliára és két évszázadra korlátozódott, addig a Karoling reneszánsz alig ötven évig létezett és színtere a frank uralkodók közvetlen környezete. Természetesen ez nem azt jelentette, hogy okos és művelt emberek csak a frank uralkodók közvetlen környezetében éltek, hanem azt, hogy a császári udvarban összegyűlt tudósok és írók együtt olyan új minőséget alkottak, ami ezt megelőzően és ezt követően is évszázadokig példátlan.

Ezzel a tudósközösséggel ismertet meg bennünket Theodulf orléans-i püspök egy udvari lakoma leírásával: „Most érkeznek az udvari tisztségviselők. Ott van Maginfried, a kopasz kamarás, buzgó a hadi szolgálatban és fáradhatatlanul serénykedik a királyi trón körül. Hildebald, a szelíd arcú és jóságos lelkű főkaplán szintúgy jelen van. Ott áll, és megáldja a király ételét és italát, és amiből enni kíván, ugyanazt kéri ő is. Alkuint, az uralkodó bizalmasát szintén itt látjuk. Lentulus édes gyümölcsöt hoz. Az esze fürge, minden másban azonban lomha. Mint a hangya, szorgosan siet ide-oda a vézna »Einhardcska«. A kicsiny házikó azonban előkelő vendégnek ad otthont, nagy szellem lakik soványka mellének belsejében. Egyszer könyveket hoz, máskor művészi kézzel alkotott épületek modelljeit; majd pedig nyilatkat kovácsol. Homlokáról kezével törölve a gyöngyöző verejtéket, érkezik Menalcas, de gyakran kisiet, hogy szakácsok és pékek rajától körülvéve ellássa tisztét. Nagy hozzáértéssel megteríti, és hordja az ételeket a király feldíszített, magas ülőhelye elé. Itt jön Eppinus, a hatalmas testű pohárnok, és szép edényekben pompás bort kínál. Miután a felszólítás elhangzik, gyorsan körülülnek a királyi lakomát, utat engednek az élvezetnek. El veletek - kiáltják -, ti kása- és aludttejtömegek, ma fűszeres ételekkel legyen tele az asztal. Vesznek az étkekből és elfogyasztják a finom fogásokat, bort isznak állva vagy ülve.”¹⁴⁴

Ki is vajon a vézna „Einhardcska”, akit mint igazi polihisztort mutat be Theodulf? Körülbelül 770-ben született Maingauiban, a mai Németország területén, 779-től a fuldai kolostorban tanult. Korán felismerték tehetségét, 791-től már Aachenben élt, Nagy Károly környezetében. A Vita Karoli Magni előszavában Einhard szeretettel emlékezik meg gyermekkoráról, amikor Károly támogatta és a barátságról, amit az udvarban táplált iránta. Sokoldalú tehetségével nagy tekintélyt vívott ki magának, különösen az építészetben volt nagyon jártas. Mosolyra készült, amikor az aacheni építkezéseket magasztalja az egekig, hiszen azok egyik tervezője ő maga volt. Károly halála után tovább nőtt a befolyása, az új uralkodó, Lajos császár több kolostor apátjává is megtette. Még meg kellett élnie Károly birodalmának szétesését, 840-ben halt meg.

Fő művét, a Vita Karoli Magni-t valószínűleg azután írta, hogy 830-ban elhagyta a császári udvart és visszavonult a mai Németország területén fekvő Seligenstadtba. Hosszú évek levéltári kutatómunkája és az udvarban töltött időszak segítette művének megírásában, ami a korszak egyik legfontosabb forrása. Einhard elfogult képet fest jótevőjéről egy olyan korban, amelynek káoszából visszatekintve Károly uralma aranykornak tűnt. Einhard jól ismerte az antik szerzőket, Cicerót név szerint is említi, azonban művének mintájául a középkori szentek életrajzai mellett Gaius Suetonius Tranquillus: De vita Caesarum című műve szolgálhatott.

Suetonius (Kr. u. 70k-161k) a II. században alkotott, Hadrianus idején a császári kancellária vezetője volt. Levéltári kutatásai alapján megírta az első 12 római császár életrajzát. Életrajzai azonos sémát követnek: a császár ősei, születésének és gyermekkorának ismertetése, uralomra jutása és tettei (a kronológiát figyelmen kívül hagyva), családjának, feleségeinek, gyerekeinek és kedves rabszolgáinak ismertetése, személyes tulajdonságai, megjelenése, halála és halálának ómenei. Suetonius azonban nem kritikátlan magasztalója a császároknak, sőt, egyfajta élvezettel ismerteti különböző perverzióikat, kegyetlenségüket.

Einhard a formát Suetoniustól vette, azonban a tartalom már középkori. Károly Einhard leírásában már valószerűtlenül tökéletes, szerető fiú, testvér, férj és apa, kiváló nyelvész és szónok, amatőr tudós - aki kiválóan olvas, azonban írni nem tud kardforgatáshoz szokott kezeivel, de ez a hibája már kedvesnek tűnik fel Einhard leírásában - bőkezű adományozó, megbocsátó és kegyes uralkodó, jámbor keresztény. Ez a vonása a szentek életrajzaiból kö-

¹⁴⁴ Idézi Katus László: A középkor története, Pannonica-Rubicon, Budapest, 2001. 136. old.

szön vissza, amelyeknek hatása szintén érezhető a Vita Karoli Magniban. Szerzőnk mellett, hogy jótevőjét magasztalta és saját fiatalkoráról írt idealizált leírást a Karolingok legitimitását is bizonyítani kívánta. Előkelőségben a Karolingok a Meroving dinasztia nyomába sem léphettek. A Merovingok eredete a múlt homályába veszett, származásuk emberfeletti volt, a család alapítójának Merovechnek anyja fiát egy tengeri lénnel (harcossal) folytatott nászból foganta (ebben a történetben a törzsi totemek köszönnek vissza, mint az Árpád-ház turulos eredetmondájában). A Merovingok története ezt követően sem szűkölködött legendás fordulatokban, ezzel a (VIII. századra már megkopott) Niebelung-karizmával szembe a Karolingok csak a pápai támogatást, a „rex Dei gratia” adta legitimitást és saját személyes kiválóságukat állíthatták. Károly családja előkelő volt, de származásában semmi legendás elem nem található, ráadásul Károly nagyapja, Martell Károly fattyú volt, amit kiváló képességei sem feledtethettek. Károly apja, Pippin már elég erős volt, hogy az utolsó Merovingot kolostorba küldje és a családot kihalásra ítélje. Amíg a hatalom egy legendás eredetű uralkodócsaládon belül öröklődik, addig az uralkodó legitimitása megkérdőjelezhetetlen, azonban ha új család kezébe kerül az uralom, a hasonlóan előkelő családokban azonnal felmerül, hogy saját familiájuk is ugyanolyan érdemdús. Ezt láthattuk Rómában a Iulius-Claudius dinasztia, illetve Magyarországon az Árpádok vagy az Anjou-k kihalásakor (az Anjou-háznak sikerült átmenetnie az Árpádok karizmáját). Nagy Károly élete azonban mindent megváltoztatott, egy ilyen kiváló uralkodó legitimizálta leszármazottai hatalmát (legalábbis egy évszázadra, amint a történelem mutatja).

A Károly-adta legitimitás azonban később túlmutatott családján. A családjukat Károly elkeseredett ellenfelére, a szász Widukindre visszavezető szász dinasztia uralkodója, III. Ottó császár (980-1002, uralkodott 983-1002) is hozzá nyúlt vissza, amikor tanítójával Aurillac-i Gerberttel¹⁴⁵ egy keresztény római birodalom megújítását tervezte. Ottó felnyitatta Károly sírját, és romantikus gesztussal leszállt a kriptába hogy szemébe nézhessen a nagy uralkodónak, később a legnagyobb Hohenstaufen, Barbarossa Frigyes 1165-ben szentté is avattatta III. Paszkál pápával. Ekkoriban már a francia király, II. Fülöp Ágost is Károlyhoz nyúlt vissza, hogy a feudalizmus káoszából frissen született francia királyságát legitimizálja. Jellemző, hogy a kor egyik legnépszerűbb irodalmi műve a Roland-ének, ami Károly hispániai hadjáratának a kereszties hadjáratok szellemében történt idealizált átgondolása volt.

Károlyt mind a németek, mind a franciák magukénak tekintik, mind a német-római császárok, mind a francia királyok névsorában szerepel és a XIX. század nacionalista mítoszkeresésében elkeseredett harcot vívtak, hogy magukénak bizonyítsák. Azonban ez teljesen tudománytalan volt, hiszen sem németek, sem franciák nem voltak Károly korában, csak frankok, burgundok, aquitaniaiak, alemannok, bajorok, szászok... mindenesetre Károly franknak tarthatta magát, hiszen Einhard művéből kiderül, hogy ragaszkodott a frank ruházathoz, szokásokhoz.

Károly történelmi hatása felmérhetetlen, már saját korában „Európa atyjának” tartották. Jellemző, hogy kontinensünk elnevezése az ő idején jött divatba¹⁴⁶, később azonban ez a név eltűnt és Európát, mint „a kereszténység”-et említették és csak a XVII-XVIII. században indult el ismét a használata. Károly jelentőségét mutatja az a tény, hogy neve fogalommmá, uralkodói címmé vált, nevéből származik a cseh král, a lengyel król vagy a magyar király szó. Ez a legnagyobbak közé emelte, Caesar és Augustus mellé, akiknek a társaságába annyira kíváncsozott és ebben sokat köszönhet Einhardnak, aki Caesar és Augustus életrajzában mintájára méltó módon örököltette meg barátja életét.

¹⁴⁵ 999-1003 között II. Szilveszter néven pápa

¹⁴⁶ Sashalmi Endre: Az Európa-eszme változása a kora középkortól a XVIII. század végéig, Századok

A fordításról

A fordítást 2005-ben készítettem azzal a céllal, hogy a középkor egy fontos forrását széles körben elérhetővé tegyem. Mivel eddig ilyen jellegű szöveget nem fordítottam igyekeztem a tőlem telhető legnagyobb gondossággal eljárni. Azonban le kell szögeznem, hogy a latin-tudásom meglehetősen gyenge, ezért a fordítás alapja az angol szöveg volt, a latin szöveget csak a korrektúrához használtam. Emiatt a szöveg nem tekinthető tudományos igényű fordításnak, kizárólag egy közhasználatra szánt ismeretterjesztő jellegű szövegnek.

A fordítás során a tulajdonneveket igyekeztem az eredeti latin szöveg helyesírása szerint közölni. Két személynél azonban kivételt kellett tennem, mert nevük már a magyar történetírásban más módon honosodott meg: Karolus (Károly) és Hludowic (Lajos). A földrajzi neveknél is konzekvensen az Einhard-korabeli latin neveket használtam, de egyes esetekben a neveket magyar helyesírás szerint (Germania helyett Germánia, vagy Pannonia helyett Pannónia) közlöm.

A fejezetek címeit és sorszámozását az angol kiadást követve közlöm.

A jegyzetek elkészítésében nagy segítségemre voltak a következő művek:

Antik lexikon, Corvina, 1993

Marc Bloch: A feudális társadalom, Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

Joseph Canning: A középkori politikai gondolkodás története 300-1450 Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

Encyclopædia Britannica 2005 Ultimate Reference Suite DVD

Katus László: A középkor története, Pannonica-Rubicon, Budapest, 2001.

Rázsó Gyula: A lovagkor csatái, Tankönyvkiadó, 1987.

A szöveggel kapcsolatos észrevételeket, kritikákat a gyurkovics.zoltan@mako.hu címre lehet küldeni.